

Liite rikosilmoitukseen vahingontekorikok- sissa

Mikko Sirkiä ja Jerry Stucki

3/2023

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Mikko Sirkiä & Jerry Stucki

Opinnäytetyön muoto: Toiminnallinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Pauli Mäkelä & Mikko Mäkinen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa vahingontekorikoksia koskien produktina liite rikosilmoitukseen. Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmänä tehtiin kvalitatiivinen eli laadullinen haastattelu, jossa haastateltiin kahta Sisä-Suomen poliisilaitoksella työskentelevää rikostutkijaa.

Haastattelusta saatujen tulosten perusteella opinnäytetyön aihetta tarkennettiin käsittelemään vahingontekorikoksia. Aihetta rajattiin edelleen käsittelemään ainoastaan rikoslain 35 luvun 1–3 pykälien vahingontekoa, törkeää vahingontekoa ja lievää vahingontekoa. Datavahingontekoa ei näin ollen tässä työssä käsitellä. Tutkimuksen tuloksena selvisi, että vaikka pysyväissuostumuksia voisi-kin vahingontekorikoksissa käyttää, ei se esitutkinnan näkökulmasta riitä yksinään kattamaan kaikkia vahingonteon kannalta oleellisia selvitettäviä asioita.

Tämän opinnäytetyön toiminnallinen osuus sisältää liitteen, jota voidaan käyttää vahingontekorikoksissa: liitteen rikosilmoitukseen vahingontekorikoksia varten. Liitteen kohderyhmänä toimivat sekä vahingontekorikosten asianomistajat että kyseisiä rikoksia tutkivat poliisit. Liitteen tavoitteena on tehostaa vahingontekorikosten esitutkintaa, ja sitä kautta myös parantaa asianomistajan oikeusturvaa.

Opinnäytetyö sisältää raportin ja produktin. Raportti käsittelee vahingontekorikoksia sekä vahingontekorikosten kannalta esitutkinnassa selvitettäviä asioita. Raportti sisältää myös tutkimuksen elinkaaren, produktin kuvauksen ja perustelut tutkimuksen suuntaamiselle sekä rajaamiselle.

Sivumäärä: 41 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 3/2023

Avainsanat: asianomistajat, esitutkinta, toiminnallinen, vahingonteko

SISÄLLYS

LYHENTEET	2
1 JOHDANTO	3
2 TAVOITE, TARKOITUS JA TOTEUTUS	4
2.1 Aiempi tutkimus aiheesta	5
2.1.1 Myymälävarkauksien yhtenäistetty ilmoitusmalli	5
2.1.2 Asianomistajan pysyväissuostumuslomake varkaus- ja näpistysrikoksia varten	6
2.1.3 Anastusilmoitus ja pysyväissuostumus -lomake.....	6
2.1.4 Asianomistajien pysyväissuostumukset Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella	7
2.2 Tutkimusmenetelmä.....	7
2.3 Aineiston keruu	8
2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	10
2.5 Tutkimuksen haasteet	11
3 PYSYVÄISSUOSTUMUKSEN TEORIA	12
3.1 Esitutkinta	13
3.2 Asianomistaja esitutkinnassa	14
3.3 Kirjallinen menettely	15
3.4 Sakkomenettely	16
3.5 Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus.....	16
3.6 Sovittelu.....	18
3.7 Pysyväissuostumus vahingontekorikoksissa	19
4 VAHINGONTEKORIKOKSET	21
4.1 Vahingonteko.....	22
4.2 Törkeä vahingonteko.....	23
4.3 Lievä vahingonteko	24
4.4 Rajoitussäännös	24
4.5 Toimenpiteistä luopuminen	25
5 HAASTATTELUN TULOKSET	25
6 PRODUKTIN KUVAUS	28
6.1 Produktin ongelmat	29
6.2 Produktin suunnittelu ja toteutus	30
6.3 Produktin testaus	31
7 POHDINTA.....	32
LÄHTEET	34
LIITTEET	36

LYHENTEET

AMK	Ammattikorkeakoulu
EtL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
PL	Perustuslaki
PoL	Poliisilaki
RL	Rikoslaki
RoL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
SML	Laki sakon ja rikesakon määräämisestä
Sovittelulaki	Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovitteluun
VahL	Vahingonkorvauslaki

1 JOHDANTO

Rikosprosessi voidaan jakaa karkeasti neljään päävaiheeseen: esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinta on viranomaisen suorittama selvityksen hankkimista epäillystä rikoksesta, ja sen tarkoituksena on valmistella syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä. (Helminen 2007, 15.) Esitutkintalain (EtL, 805/2011) 2 luvun 1 pykälän 2 kohdan mukaan esitutkintaa suorittavat, poliisi, rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset.

Poliisin työtä tehdessä on erityisen tärkeää huolehtia siitä, että poliisin toimittama esitutkinta toteutuu lakien ja asetusten mukaisesti (Rantaeskola 2022, 12). Tähän ei voi vaikuttaa käytettävissä olevat resurssit eikä henkilötyövuodet, sillä poliisi käyttää merkittävää julkista valtaa, ja Suomen perustuslain (PL, 731/1999) 1 luvun 2 pykälän 3 kohta määrää, että julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Tilanne on haastava poliisin jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa kiire saattaa usein kumuloitua ja työ on pakkotahtista. Poliisin resurssit ovatkin olleet viime vuosina jatkuvasti keskustelun aiheena muun muassa mediassa, ja vuonna 2020 peräti 60 prosenttia poliiseista koki, etteivät ehdi tehdä työtään riittävällä tarkkuudella. (Lawson 2020, luettu 8.2.2023) Vuonna 2022 järjestetyssä Suomen poliisijärjestöjen liiton kyselyssä peräti 70,8 % kyselyyn vastanneista kertoi oman työmääränsä lisääntyneen ennestänsä aikaisemman kyselyn jälkeen (SPJL 2023, luettu 8.2.2023).

Poliisilain (PolL, 872/2011) 1 luvun 6 pykälän mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. PolL 1:6.2 määrää, että poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti, ja tämän lisäksi tehtävät on olosuhteiden vaatiessa asetettava tärkeysjärjestykseen. Tehtävien tärkeysjärjestykseen asettaminen ei kuitenkaan vapauta poliisia esimerkiksi vaadittavan esitutkinnan suorittamisesta (Frände ym. 2020, 280). Loogisen päättelyn mukaan tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden vaatimus korostuu erityisesti silloin, kun tehtäviä on paljon. Tämä pätee sekä poliisin hälytystehtävien hoitamiseen, että poliisin suorittamaan esitutkintaan.

Epäillyn rikoksen asianomistajan oikeusturvan kannalta on oleellista, että poliisi saa selvitettyä epäillyt rikokset ja saatettua esitutkinnan tulokset syyttäjälle syyteharkintaan. Tästä huolimatta on kuitenkin selvää, että kaikkiin rikoksiin ei saada selvyyttä esitutkinnassa suoritetuista toimenpiteistä huolimatta. Poliisilla tulisi joka tapauksessa olla tarvittavat resurssit sekä mahdollisuus selvittää rikoksia niin pitkälle kuin niissä selvitettävää on. Tästä syystä tehokkuus ja tarkoituksenmukaisuus nousevat poliisin työssä erityisen suureen rooliin, ja jokainen työ vaatii onnistuakseen oikeat työkalut.

Idea opinnäytetyöstämme syntyi ollessamme työharjoittelussa tahoillamme Länsi-Uudenmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitoksilla tutkinnan jaksolla. Molempien laitosten alueella oli käytössä asianomistajien antamia pysyväissuostumuksia, jotka tekivät tutkinnasta jouhevampaa ja tehokkaampaa. Ne hyödyttivät tutkintaa erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa usealle eri henkilölle kertyi samalta asianomistajalta rikosepäilyjä. Tällöin asianomistajan vaatimuksia ei ollut tarpeen lähteä erikseen selvittämään jokaiseen tapaukseen, sillä ne olivat jo etukäteen toimitettu poliisille ja näin ollen tiedossa.

Asiasta keskustellessamme aihe opinnäytetyöstä selkeytyi, sillä pohdimme molemmat, voisiko pysyväissuostumuksia käyttää päivittäistutkinnassa vieläkin laajemmin. Tässä tutkimuksessa käytetty pysyväissuostumuksen termi määritellään tarkemmin osiossa 3.

Poliisiasemilla muiden päivittäistutkinnassa tai operatiivisessa tutkinnassa työskentelevien tutkijoiden kanssa käytyjen keskustelun perusteella aihe tuntui ajankohtaiselta, ja työlle tuntui olevan myös tarvetta. Tämän tutkimuksen on tarkoitus hyödyttää ensisijaisesti poliisin tutkintasektorin työntekijöitä sekä vahingontekorikosten asianomistajia. Toivomme myös, että työstä olisi hyötyä poliisiorganisaatiolle valtakunnallisesti, sillä vahingontekorikoksia tapahtuu kaikkialla Suomessa.

Tämä tutkimus on toteutettu niin, että se on täysin julkinen; siinä ei näin ollen käsitellä salassa pidettäviä tietoja taikka henkilötietoja. Myös produkti on suunniteltu niin, että se ei sisällä salassa pidettävää materiaalia. Näin produktille saadaan laajin mahdollinen saavutettavuus sen kohderyhmälle.

2 TAVOITE, TARKOITUS JA TOTEUTUS

Tarkoituksenamme oli tehdä opinnäytetyö koskien erityisesti päivittäistutkinnassa käytössä olevia asianomistajien pysyväissuostumuksia, opas pysyväissuostumuksista päivittäistutkintaan. Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, ja tiedonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Tässä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä avaamme tarkemmin tämän työn kohdassa 2.2. Tässä osiossa käydään läpi myös aikaisempi tutkimus aiheesta.

Työharjoittelun tutkintajaksolla ollessamme havaitsimme pysyväissuostumusten tehostavan esitutkintaprosessia erityisesti näpistysrikoksissa. Huomasimme kuitenkin myös, että pysyväissuostumusten kirjo on laaja, ja ne saattavat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Myös niiden käyttökelpoisuudessa oli eroja.

Aloimme yhdessä pohtia, voisiko pysyväissuostumuksia hyödyntää muissakin rikosnimikkeissä näpistysrikoksien lisäksi. Tämän pohdinnan pohjalta muotoutui alkuperäiset tutkimuskysymykset, jotka olivat seuraavat:

- Missä eri rikosnimikkeissä pysyväissuostumuksia voisi hyödyntää?

- Mikä on pysyväissuostumuksen lakiperusta ja prosessi?
- Missä rikosnimikkeissä pysyväissuostumuksia on hyödynnetty?
- Mitä tietoa pysyväissuostumukseen tarvitaan, jotta sitä voisi hyödyntää esitutkinnassa?

Tutkimuskysymyksiin saatujen vastausten perusteella työn tarkoituksena oli tuottaa opas koskien pysyväissuostumuksia. Myös työn tavoite tarkentui tutkimuksen edetessä, sillä tutkimuksemme perusteella päädyimme siihen lopputulokseen, että vahingontekorikokset soveltuvat pelkän pysyväissuostumuksen piiriin heikosti. Tätä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osiossa 3.7. Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella lopulliseksi tavoitteeksi asetettiin tuottaa yksinkertainen, helposti ymmärrettävä ja esitutkintaa hyödyttävä liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksia koskien, jonka asianomistaja voisi täyttää.

Tutkimuksen tarkoitusta luonnehditaan yleensä neljän piirteen perusteella: tutkimus voi olla kartoitettavaa, selittävää, kuvailevaa tai ennustavaa. Tutkimukseen voi kuitenkin liittyä myös useampia tarkoituksia, ja tutkimuksen tarkoitus saattaa myös muuttua tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 1997, 138.)

2.1 Aiempi tutkimus aiheesta

Pysyväissuostumuksista ja niitä sivuavista aiheista on tehty myös aikaisempia opinnäytetöitä, mutta ne käsittelevät pääsääntöisesti ainoastaan näpistys- ja varkausrikoksia. Aiempien tutkimusten tuloksena syntyneet lomakkeet ovat myös kaikki suunnattu oikeushenkilöille. Aiempaa tutkimusta aiheesta on tehty viimeksi vuonna 2020 opinnäytetyön muodossa.

Alla kuvatuissa aikaisemmissa tutkimuksissa käy tuotteista ilmi, että ne ovat hyvin samankaltaisia. Tähän on todennäköisesti syynä se, että lopputuloksena syntyneitä lomakkeita ei voi lopulta tehdä monella erilaisella tavalla, jotta ne pysyvät yksinkertaisina ja käyttökelpoisina. Lisäksi lomakkeisiin vaadittavat tiedot esimerkiksi pysyväissuostumukseen on rajattu esitutkinnassa selvitettäviin tietoihin. Jokaisen alla kuvatun tutkimuksen produktin tarkoitus on olla helposti käytettävä ja yksinkertainen, missä ne ovatkin onnistuneet.

2.1.1 Myymälävarkauksien yhtenäistetty ilmoitusmalli

Markus Saario on tehnyt vuonna 2018 toiminnallisen opinnäytetyön Poliisiammattikorkeakoulun AMK-opinnäytetyönä koskien myymälävarkauksien yhtenäistettyä ilmoitusmallia. Tavoitteena Saariolla oli tarjota asianomistajille yhtenäistetty malli myymäläolosuhteissa tapahtuneiden anastusrikosten ilmoittamiseen. Tutkimuksessaan Saario tarkastelee myymälävarkauteen sekä sen ilmoittamiseen liittyviä käsitteitä.

2.1.2 Asianomistajan pysyväissuostumuslomake varkaus- ja näpistysrikoksia varten

Timo Mattila käsittelee Poliisiammattikorkeakoulun AMK-opinnäytetyössään *“Asianomistajan pysyväissuostumuslomake varkaus- ja näpistysrikoksia varten”* varkaus- ja näpistysrikoksia ja siihen liittyvää pysyväissuostumuslomaketta. Mattilan tutkimus keskittyy Mikkelin alueelle. Tutkimuksen tarkoituksena on helpottaa ja nopeuttaa Mikkelin rikostutkijoiden työskentelyä. Mattilan tutkimus on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä.

Pysyväissuostumuksia ei käytetty Mikkelin rikostorjunnassa vuonna 2019 (Mattila 2019, 3). Mattilan tutkimuksen tuloksena syntyi asianomistajan pysyväissuostumuslomake, jonka oli tarkoitus tulla erityisesti käyttöön Mikkelin poliisille. Mattilan tutkimuksessa pysyväissuostumuksen termiä pyritään määrittelemään EtL 7:2:n kautta seuraavasti: *“Asianomistajan pysyväissuostumus tarkoittaa siis sitä, että asianomistaja voidaan jättää esitutkinnassa kuulematta edellyttäen, että asianomistaja on antanut tarvittavat tiedot esitutkintaviranomaiselle, kuten suostumuksensa ja vaatimuksensa rikosasiassa”* (Mattila 2019, 9). Mattilan esittämä määritelmä pysyväissuostumuksista ei kuitenkaan tämän tutkimuksen tutkijoiden näkemyksen mukaan ole riittävä.

2.1.3 Anastusilmoitus ja pysyväissuostumus -lomake

Antti Kiviranta ja Pinja Kosonen ovat tehneet vuonna 2020 toiminnallisella menetelmällä Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön, joka käsittelee asianomistajan anastusilmoitus ja pysyväissuostumuslomaketta. Kivirannan ja Kososen tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää anastusilmoitus ja pysyväissuostumuslomake, joka tehostaisi ja sujuvoittaisi poliisissa työskenteleviä rikostutkijoita, sekä parantaisi asianomistajan oikeusturvaa.

Kivirannan ja Kososen opinnäytetyön idea syntyi heidän työharjoittelunsa aikana rikostorjunnan sektorilla Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella. Kiviranta ja Kosonen huomasivat, että tutkinnassa työaikaa menee paljon yhteydenottoihin, kun yritetään tavoittaa asianomistajan edustajan asemassa olevaa oikeushenkilöä tai luonnollista henkilöä omaisuusrikosasiassa, kuten näpistyksessä tai varkaudessa. (Kiviranta & Kosonen 2020, 3.)

Kivirannan ja Kososen opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa yhtenäinen, toimiva ja helposti täytettävä lomake, joka palvelisi poliisissa työskentelevää rikostutkijaa työajan tehostamisen kautta, sekä parantaisi asianomistajan oikeusturvaa. Kivirannan ja Kososen tutkimuksen tuloksena syntyi siis lomake, jossa yhdistyy anastusilmoitus ja pysyväissuostumus. Pysyväissuostumuksen termiä ei tutkimuksessa kuitenkaan avata tai määritellä millään tavalla. (Kiviranta & Kosonen 2020.)

Tässä tutkimuksessa suoritetussa haastattelussa kävi ilmi, että haastateltavat ovat tehneet yhteisiä havaintoja Kivirannan ja Kososen kanssa. Haastateltavien mukaan aikaa kuluu välillä pal-

jon, kun yritetään tavoittaa puhelimitse asianomistajia omaisuusrikosasioissa, ja se on hyvin työlästä ja aikaa vievää, kun asianomistajat tai heidän edustajansa eivät vastaa puheluihin, joissa pyritään selvittämään heidän vaatimuksensa asiassa (Haastateltava 1, 2022).

2.1.4 Asianomistajien pysyväissuostumukset Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella

Jaakko Mäkisen ja Hannu peräkylän vuonna 2020 tehdyn toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle uusi pysyväissuostumuslomake, ohjeistus ja lista Itä-Uudenmaan alueen pysyväissuostumuksista. Opinnäyte tehtiin tilaustyönä, ja produktin oli tarkoitus helpottaa poliisin päivittäistä työtä selkeissä ja vähäisissä rikosasioissa. Opinnäytetyön tuloksena syntyi pysyväissuostumus pohja näpistysrikoksissa. (Mäkinen & Peräkylä 2020.)

Työ on tehty suurimmilta osin anastusrikosten näkökulmasta. Työssä sivutaan lisäksi myös liikenerikoksia (Mäkinen & Peräkylä 2020, 6–8). Kyseisessä opinnäytetyössä on selvitetty, että tutkimusta pysyväissuostumusten nopeuttavasta vaikutuksesta poliisin työhön ei ole teetetty (Mäkinen & Peräkylä 2020, 24).

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusta tehdessä mitään tutkimusmetodia ei tulisi valita pohtimatta sen soveltuvuutta kyseisen ongelman ratkaisuun. Valintoja tehdessä joudutaan tutkimuksessa tehtyjen ratkaisujen perusteena käyttämään muun muassa sellaisia kriteereitä kuin tehokkuus, taloudellisuus, tarkkuus ja luotettavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 34.) Määrällistä tutkimusta tehdessä ja tutkimusryhmän sitoutuessa määrälliseen tiedonintressiin, on tutkimusaineiston keräämiseen valittavissa monta eri menetelmää, muun muassa kyselylomake, systemaattinen havainnointi tai valmiiden rekisterien ja tilastojen käyttö. Tutkimuskohteiksi määrällisessä tutkimuksessa soveltuvat tutkimusaineiston keräämistä tavasta riippumatta esimerkiksi ihmiset ja kulttuurituotteet, joita ovat esimerkiksi kaikki ihmisen tuottamat kuva- ja tekstiaineistot. (Vilka 2021, 94.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Merkitykset ilmenevät esimerkiksi suhteina ja niiden muodostamina merkityskokonaisuuksina. Merkityskokonaisuudet taas ilmenevät ihmisistä lähtöisin olevina ja ihmiseen päättyvinä tapahtumina, kuten toimintana, ajatuksina, päämäärien asettamisina ja esimerkiksi yhteiskunnan rakenteina ja hallintavaltana. Tavoitteena on tavoittaa ihmisen omat kuvaukset koetusta todellisuudesta. (Vilka 2021, 118.)

“Toiminnallinen tiedonkäsitys on tärkeä yhä useammilla aloilla, erityisesti siellä, missä taidot, käytännöllisyys ja sovellettavuus on nostettu keskeiseksi. Niinpä näillä aloilla opinnäytetyö, joka lähtee alun perin toiminnallisesta tiedonkäsituksesta ja sanattoman tiedon ääneen lausumisen tarpeesta, vastaa myös alan tarpeisiin.” (Vilka & Airaksinen 2004, 7–8.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa opas pysyväissuostumuksista päivittäistutkintaan. Oppaan avulla työn tavoitteena oli lisätä työn tekijöiden ja oppaan käyttäjien tietämystä käsiteltävästä aiheesta ja siten parantaa tekijöiden ja käyttäjien ammattitaitoa. Oppaan muotoa tarkennettiin tutkimuksen edetessä haastatteluista saatujen tulosten perusteella koskemaan liitettä rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa. Työn aihetta rajattiin työn edetessä myös resurssikysymysten vuoksi niin, että aiheen rajaus pysyi tehokkaana ja työn laatu parani.

Työn suunnitteluvaiheessa tämän tutkimuksen tutkijat eivät löytäneet opasta, koulutusmateriaalia tai muuta vastaavaa käsiteltävästä aiheesta sen enempää, kuin mitä tässä tutkimuksessa käsiteltiin osiossa 2.1. Myös poliisiasemilla käydyissä keskusteluissa lopputulos oli saman suuntainen, ja näissä ilmeni tarvetta produktille aiheesta. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen tutkijat kokevat, että toiminnallinen opinnäytetyö ja sen lopputuloksena syntyvä produkti palvelevat aihetta parhaiten, ja siitä syystä työn toteuttamismuodoksi valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitellaan ammatillisen kentän käytännön tason ohjeistamista tai opastamista, toiminnan järjestämistä, järjeistämistä tai muuta vastaavaa. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus, tai opastus, kuten perehdyttämisopas. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9.)

Tämän tutkimuksen tutkijat valitsivat käytettävissä olevista tutkimusmenetelmistä laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän tietopohjan keräämistä varten, koska tutkimuksessa käsitellystä aiheesta ei ollut saatavilla tarpeeksi materiaalia, jonka pohjalta olisi kyennyt tekemään määrällistä tutkimusta. Tässä tutkimuksessa tehdyillä haastatteluilla kyettiin parhaiten keräämään tietoa aiheesta ja sen ympäriltä.

Haastatteluista saatu materiaali käsiteltiin kirjoittamalla se puhtaaksi tekstitiedostoon, sekä pohtimalla haastattelussa saatuja vastauksia. Tämän tutkimuksen tutkijoiden mielestä paras mahdollinen tiedonkeruu mahdollistettiin mahdollisimman vapaamuotoisella haastattelumenetelmällä. Mikäli tiedonkeruu olisi suoritettu esimerkiksi lomakehaastattelulla sähköpostitse tai muuten liian strukturoidulla menetelmällä, olisi haastateltavilta mahdollisesti saatu liian suppeita vastauksia tutkimukseen.

2.3 Aineiston keruu

Toiminnallisissa opinnäytetöissä ei voi kokonaan sivuuttaa selvityksen tekemistä tai aineiston keruuta. Ammatikkulttuurit sisältävät suuria määriä tietoja ja taitoja, joita ei aina tavoiteta ilman selvitystä aiheesta. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9.) Yleisin syy käyttää selvitystä toiminnallisissa opinnäytetöissä on se, että halutaan toteuttaa esimerkiksi tapahtuma tai tuote kohderyhmälähtöisesti,

mutta kohderyhmää ei vielä tiedetä tai sen tarpeet eivät ole vielä tiedossa. Usein aineiston kerääminen on tarpeellista myös niissä tilanteissa, joissa aiheesta on vähän valmiiksi julkaistua tietoa. (Vilkka & Airaksinen 2004, 57.)

Laadullinen tutkimus on usein uusien teorioiden ja mallien pohjana, ja sillä kehitetään maailmaa selvittäviä teorioita ja malleja. Laadullista tutkimusta voidaan pitää kaiken tutkimuksen pohjana, se on ikään kuin kaiken tutkimuksen kivijalka. Laadullinen tutkimus sopii siis erinomaisesti uuden tiedon keräämiseen. (Kananen 2017, 33.)

“Pääsääntöisesti laadullinen tutkimus tulee kysymykseen silloin, kun ilmiötä ei tunneta eli ei ole teorioita, jotka selittäisivät tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan ymmärrys ilmiöstä eli vastaus kysymykseen: ”Mistä tässä on kyse?”.” (Kananen 2017, 32.)

Aineistoa tähän tutkimukseen kerättiin laadullisella teemahaastattelulla, pienellä otannalla päivittäistutkinnasta Sisä-Suomen pääpoliisiasemalta. Toinen tämän tutkimuksen tutkijoista oli itse työharjoittelussa kyseisellä laitoksella. Teemahaastatteluun valikoitiin kaksi ns. rivotutkijaa, jotka molemmat työskentelivät tutkimuksen teko aikaan vanhempina rikoskonstaapeleina Tampereen pääpoliisiasemalla rikosten esikäsittelyryhmässä. Haastateltavat käsittelivät työtehtävissään paljon rikoksia, joissa pysyväissuostumuksia käytettiin hyödyksi, ja tästä syystä heidät valikoitiin haastateltaviksi.

Kananen (2017, 88) mukaan teemahaastattelulla tarkoitetaan kahden ihmisen välistä keskustelua aihe kerallaan. Haastattelussa tutkija on etukäteen miettinyt aiheet eli teemat, joista keskustellaan haastateltavan kanssa (Kananen 2017, 88).

Haastattelun avulla tutkija pyrkii ymmärtämään ja saamaan käsityksen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Ilmiössä on aina mukana ihminen ja hänen toimintansa, jota tutkija pyrkii selvittämään teemoja käyttämällä. Teemoja ja niitä tarkentavia kysymyksiä voidaan verrata veteen heitettävään haaviin, jolla tutkija pyrkii keräämään haastateltavasta tietoa. Kysymyksistä ja niihin saaduista vastauksista saadaan pieni osa tietoa, joka herättää myös uusia kysymyksiä. (Kananen 2017, 90.)

Tässä tutkimuksessa tehty teemahaastattelu suunnattiin päivittäistutkintaan ja esikäsittelyryhmään sillä hypoteesilla, että paras tietämys pysyväissuostumuksista löytyy niiltä henkilöiltä, jotka käsittelevät suostumuksia työssään päivittäin. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää, mitä rikostorjuntasektorilla ajatellaan pysyväissuostumuksista ja miten pysyväissuostumuksiin suhtaudutaan kyseisellä laitoksella, sekä kuka kyseisellä laitoksella vastaa pysyväissuostumuksista ja niiden proses-

seista. Lisäksi haastattelulla pyrittiin selvittämään, olisiko pysyväissuostumuksia mahdollista hyödyntää vielä enemmän päivittäisessä rikostutkinnassa ja mitä hyötyä pysyväissuostumusten laajemmasta käytöstä olisi saatavilla tutkinnan tehostamisen näkökulmasta.

Haastateltavien vastausten avulla pyritään rakentamaan yksityiskohdista kokonaiskuva, ja kysymykset kohdistetaan tutkittavan ryhmän ja yksilöiden toimintaan (Kananen 2017, 90). Haastattelussa kysyttiin haastateltavilta viisi tiedonkeruun näkökulmasta tarkkaan mietittyä pääkysymystä, joiden pohjalta haastateltaville esitettiin tarkentavia kysymyksiä. Haastattelussa esitetyt kysymykset löytyvät työn liitteistä (Liite 1). Haastattelu kesti kokonaisuudessaan noin 45 minuuttia.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisesti korkeatasoisessa tutkimus- ja kehittämistyössä lähtökohtana on, ettei tekijä tai etteivät tekijät sorru plagiointiin eli tieteelliseen varkauteen. Plagiointi on toisen tekijän tekstin esittämistä omana tekstinä viittaamatta siihen. Plagiointia esiintyy yleensä enemmän ja laajemmin kuin tutkimustulosten keksimistä, suoranaista sepittämistä tai osittain vääristelyä. Tutkimustulosten vääristely ja keksiminen eivät edusta hyvää tutkimuskäytäntöä ja niitäkin silloin tällöin tutkimuksissa tavataan. (Hakala 2004, 138.)

Tässä tutkimuksessa noudatettiin rehellisyyttä, huolellisuutta, tarkkuutta ja objektiivisuutta tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, sekä tulosten arvioinnissa. Tässä tutkimuksessa pyrittiin hyödyntämään mahdollisimman luotettavia lähteitä ja välttämään yllä kuvattua plagiointia viittaamalla käytettyihin lähteisiin läpi tutkimuksen. Lähteitä pyrittiin myös käyttämään mahdollisimman monipuolisesti.

Tutkimuksen tutkijat valitsivat ja rekrytoivat teemahaastattelun haastateltavat tutkimukseen itse. Haastateltavilta henkilöiltä kysyttiin lupa haastattelun äänittämiseen sekä haastattelussa kerätyn aineiston käyttämiseen tässä tutkimuksessa. Aikataulutus haastattelulle järjestettiin haastateltavien aikataulujen ehdoilla, ja haastattelu suoritettiin siten, että molemmat haastateltavat olivat samassa tilassa samaan aikaan ja heille esitettiin samat kysymykset, joihin he vastasivat vuorotellen.

Kaikki haastattelusta saatu materiaali käsiteltiin tämän tutkimuksen tutkijoiden toimesta luottamuksellisesti, eivätkä haastatteluun suostuneet henkilöt ole tässä tutkimuksessa yksilöitävissä missään vaiheessa. Tutkimuksessa haastatteleamalla kerättyä raaka-aineistoa ei luovutettu tutkimusryhmän ulkopuolelle missään vaiheessa. Ennen haastattelua haastateltaville tuotiin myös ilmi se, että tässä tutkimuksessa tullaan mainitsemaan haastateltavien poliisilaitos, poliisiasema, aseman yksikkö sekä virkanimikkeet. Tämä tuotiin ilmi siitä syystä, että vaikka haastateltaviin ei viitata tutkimuksessa nimeltä, voidaan heidät kuitenkin oman työyhteisön sisällä tunnistaa.

Haastateltavia kohdeltiin tasavertaisesti ja kunnioittavasti suoritettussa haastattelussa. Tutkimusta varten tämän tutkimuksen tutkijat pyysivät tutkimusluvan Sisä-Suomen poliisilaitokselta. Luotettavuutta lisäävänä seikkana haastattelu on avattu tässä tutkimuksessa tarkasti ja haastattelukysymykset on liitetty tutkimuksen yhteyteen.

Haastattelussa kerätty tutkimusaineisto tallennettiin sähköisessä muodossa tämän tutkimuksen tutkijoiden toimesta tietokoneelle. Koko tutkimuksen tekemisen ajan kaikkea siihen kerättyä ja käsiteltyä tietoa on käsitelty tietoturvallisesti. Tietoturvasta on varmistuttu muun muassa sillä, että ainoastaan tämän tutkimuksen tutkijoilla on ollut pääsy haastattelun äänitteeseen. Itse äänite on sen liitteoimisen jälkeen tuhottu.

Tämän tutkimuksen lähteiden valinnassa on pyritty painottamaan luotettavuutta: lähdemateriaalina on käytetty muun muassa Poliisiammattikorkeakoulussa käytössä olevia oppikirjoja ja oppituntien materiaalin lähteinä käytettyjä teoksia. Lakiviittaukset, joita tutkimuksesta löytyy, ovat lainattu Finlexistä, joka on yleisesti tunnettu luotettavuudestaan.

Tämän tutkimuksen lopputuloksena syntyneen produktin (Liite 2), liitteen rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa, luotettavuutta ja käytettävyyttä parantaa se, että se koeponnistettiin tässä tutkimuksessa haastatelluilla henkilöillä. Liitteestä saadun palautteen perusteella liitettä paranneltiin ja se saavutti sen lopullisen muodon. Tätä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osiossa 6.3.

2.5 Tutkimuksen haasteet

Yhdeksi tutkimuksen haasteeksi muodostui teemahaastattelulla kerätyn aineiston mahdollinen suppeus. Kysymyksiä herätti muun muassa se, että vastaavatko tai osaavatko haastateltavat vastata toivotulla laajuudella kaikkiin kysymyksiin. Tästä syystä tämän tutkimuksen tutkijoilla oli tarkoituksena tehdä haastattelusta mahdollisimman vapaamuotoinen ja vapaasanainen, jolla pyrittiin siihen, että aineistoa saadaan haastattelusta tarpeeksi. Myös kysymykset mietittiin etukäteen mahdollisimman kattaviksi, ja jatkokysymyksiä esitettiin haastattelun aikana. Jatkokysymyksillä pyrittiin myös välttämään haastattelijoiden väärinymmärryksen riskiä.

Vaikka haastattelu suoritettiinkin vapaamuotoisena ja vapaasanaisena, yhdeksi ongelmaksi muodostui se, että ensimmäisenä vastanneen haastateltavan kommentti jäi usein vallitsevaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että toinen haastateltavista tyytyi osittain vain olemaan samaa mieltä ensimmäisenä saadun vastauksen kanssa, eikä hänellä ollut lisättävää. Tältä ongelmalta olisi vältytty, mikäli haastateltavat olisi haastateltu erikseen. Haasteista huolimatta haastattelussa onnistuttiin saamaan varsin riittävästi materiaalia tätä tutkimusta varten, ja molemmat haastateltavat saivat tuotua näkemyksensä esille. Tätä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osiossa 5, jossa haastattelun tulokset on myös referoitu.

3 PYSYVÄISSUOSTUMUKSEN TEORIA

Tätä tutkimusta varten suorittamassamme teemahaastattelussa haastateltavien mukaan pysyväissuostumuksella tarkoitetaan yleistä valtakirjaa, jonka asianomistaja toimittaa poliisille esitutkintaa varten siitä syystä, että asianomistajan vaatimuksia ja suostumuksia ei tarvitse erikseen tiedustella. Haastateltavat määrittivät pysyväissuostumuksen seuraavasti:

”No sillä tarkoitetaan valtakirjaa, kun poliisin täytyy esitutkintaa varten saada asianomistajan vaatimukset niin tavallaan yksittäisissä asioissa ei sitten tarvitse pyytää sitä rangaistusvaatimusta ja suostumusta kirjalliseen menettelyyn vaan joku tällöinen putiikki voi sitten antaa valtakirjan, että tavallaan niin kuin perusvaatimukset pysyvät aina samana, ettei vaikka suostuta sakkomenettelyyn ja halutaan sinne käräjille.” (Haastateltava 1, 2022)

”Erinäisiltä puljuilta toimitetaan poliisille tommoinen valtakirja, missä on esitetty sitten vaatimukset, rangaistuksen ja korvausvaatimuksen suhteen ja mahdollisesti just, että suostutaanko kirjalliseen menettelyyn, pyydetäänkö syyttäjää ajamaan niitä yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia ja onko jotain muita toiveita sitten niin sanotusti asian suhteen.” (Haastateltava 2, 2022)

Poliisihallituksen (2019) sakkokäsikirja määrittelee asianomistajan suostumus –osiossa, että yksi asianomistajan suostumuksen muoto on asianomistajan pysyväissuostumus. Se on määrämuotoinen asiakirja, jolla asianomistaja voi antaa suostumuksensa esitutkintaviranomaiselle ennakoiden esitutkintaprosessia. Pysyväissuostumus siis kohdistuu rikosasioihin, jotka eivät ole vielä tapahtuneet. Se voidaan antaa määräajaksi tai toistaiseksi voimassa olevana, ja se voidaan antaa myös tietyin ehdoin ja rajoituksin. Sitä voidaan käyttää kaikenlaisissa rikosasioissa, ja sen tarkoituksena on nopeuttaa rikosasian käsittelyä. Oleellista pysyväissuostumuksessa on myös tarkastella suostumuksen voimassaoloa, jotta asianomistajalle ei koidu suostumuksesta oikeudenmenetyksiä. (Poliisihallitus 2019, 20–21, luettu 14.2.2023)

Tässä tutkimuksessa pysyväissuostumuksesta käytetään sakkokäsikirjan ja haastattelussa saattujen vastausten perusteella seuraavaa määritelmää: pysyväissuostumus on ennen esitutkintaa ja rikoksen tapahtumista asianomistajan poliisille toimittama määrämuotoinen asiakirja, josta ilmenee asianomistajan suostumukset ja vaatimukset tulevaa esitutkintaa koskien. Tämän tutkimuksen tutkijat eivät löytäneet esitutkintalaista, lain esitöistä tai sen lausunnoista tarkentavaa selitettä kyseiselle termille. Myös Mattila (2019, 26) nostaa yhdeksi haasteeksi opinnäytetyössään sen, että asianomistajan pysyväissuostumusta ei ole yksiselitteisesti määritelty laissa.

Rikosilmoituksen liitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa asianomistajan poliisille toimittamaa, tämän tutkimuksen produktin kaltaista liitettä, josta ilmenee asianomistajan vaatimukset ja suostu-

mukset yksittäisessä rikostapauksessa. Tämän tutkimuksen osioissa 3.1–3.7 käsitellään pysyväis-suostumuksen kannalta oleellisia asioita esitutkinnassa, sekä rajanvetoa pysyväis-suostumuksen ja rikosilmoituksen liitteen välillä.

3.1 Esitutkinta

Rikosprosessiin kuuluu esitutkinta, joka suoritetaan tulevaa syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten (Rantaeskola 2022, 159). EtL 3:2.1:n mukaan poliisi suorittaa esitutkintalain mukaista esitutkintaa silloin, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan laajuuteen vaikuttaa muun muassa tutkittavan asian laatu (Fredman ym. 2020, 27).

EtL 1:2:n mukaan esitutkinnassa selvitetään:

“asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat;

mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;

asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain - - 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja

suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.”

Esitutkinnan tarkoituksena on hankkia selvitys siihen, että onko epäilystä rikoksesta syytteen nostamiseen riittävää aihetta. Tärkein kysymys esitutkinnassa on se, että onko esitutkintaviranomaiselle ilmoitettu teko rikos. Mikäli kyseessä on rikos, tulee selvittää, kuka siihen on syyllistynyt. (Fredman ym. 2020, 303–305.)

EtL 1:2.1,1:ssä mainittu asian laadun edellyttämällä tavalla -ilmaisu korostaa osaltaan esitutkinnan tehokkaan toimittamisen vaatimusta, joka edellyttää sitä, että esitutkinnassa on pyrittävä keräämään sekä epäiltyä vastaan että epäillyn puolesta puhuva riittävä ja kohtuudella saatavissa oleva näyttö. Esitutkinnan tehokas toimittaminen ja rikoksen riittävän tehokas selvittäminen on myös asianomistajan oikeusturvan kannalta oleellista. (Rantaeskola 2014, 31.) *“Rikoksen selvittäminen asian laadun edellyttämällä tavalla tarkoittaa riittävien voimavarojen osoittamista tutkintaan. Toisaalta tapauksen tutkimisen perusteellisuus riippuu rikoksen vakavuudesta.”* (Fredman ym. 2020, 304.)

3.2 Asianomistaja esitutkinassa

“Asianomistaja on sen oikeushyvän haltija, jonka suojaksi teko on säädetty rangaistavaksi ja jota on myös ensi kädessä rikoksella loukattu” (Vuorenperä ym. 2021, 424). Tätä tutkimusta varten suoritettua haastattelun mukaan pysyväissuostumuksen kannalta oleellisia seikkoja ovat muun muassa asianomistajan rangaistusvaatimus, yksityisoikeudellinen vaatimus sekä suostumukset sakkomenettelyyn ja kirjalliseen menettelyyn. Haastateltava 1:n (2022) mukaan pysyväissuostumusten alle menevät rikokset ovat usein asianomistajarikoksia.

Asianomistajarikoksella tarkoitetaan rikosta, josta syyttäjä ei voi nostaa syytettä ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta. Rikosten jaolla virallisen syytteen alaisiin rikoksiin ja asianomistajarikoksiin on merkitystä sekä esitutkinassa että tulevassa oikeudenkäynnissä. Jako vaikuttaa myös esitutkintaan, sillä asianomistajarikoksen asianomistaja voi esitutkinan aikana perua rangaistusvaatimuksensa, jolloin rikoksen tutkinta tulee lopettaa. Virallisen syytteen alaisessa rikoksessa asianomistajan rangaistusvaatimuksella ei ole samaa vaikutusta epäillyn rikoksen tutkintaan, vaan se tutkitaan asianomistajan vaatimuksesta huolimatta. (Fredman ym. 2020, 293.)

Etl 7:2 määrittelee seuraavaa:

“Asianomistaja, jolla ilmeisesti ei ole tutkittavaa asiaa selventäviä tietoja, voidaan jättää esitutkinassa kuulustelematta, jos hän on rikosilmoituksen tehdessään tai muussa yhteydessä ilmoittanut syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat. Asianomistajan kuulusteleminen voidaan jättää tämän omasta ilmoittautumisesta tapahtuvaksi, jos asian laatu asianomistajien suuren lukumäärän tai muun vastaavan syyn vuoksi sitä edellyttää.”

Esitutkintalain mukaan asianomistajan kuulusteleminen voidaan jättää asianomistajan omasta aktiivisuudesta riippuvaiseksi, mikäli asian laatu esimerkiksi asianomistajien suuren määrän tai muun vastaavan syyn vuoksi sitä edellyttää. Asianomistaja voidaan jättää kuulustelematta myös vähäisempien rikoskokonaisuuksien tutkinassa sellaisissa tilanteissa, jossa asianomistajan henkilöllisyyttä ei selvittelystä huolimatta saada tietoon. (Rantaeskola ym. 2014, 195.)

“Asianomistajan kuulustelun toteuttamisen harkinnanvaraisuus esimerkiksi laajojen rikossarjojen tutkinan yhteydessä on selkeä parannus vanhaan lakiin verrattuna ja helpottaa näiden rikoskokonaisuuksien käsittelyä oleellisesti” (Rantaeskola ym. 2014, 195).

Tämän tutkimuksen tutkijoiden työharjoittelussa tehtyjen havaintojen perusteella EtL 7:2 oli juuri se lainkohta, jota käytettiin silloin, kun asianomistaja jätettiin esitutkinassa kuulustelematta pysyväissuostumuksen tai muuten toimitetun selvityksen perusteella. Myös Kiviranta ja Kosonen (2020, 15) mainitsevat opinnäytetyössään EtL 7:2:n mahdollistavan asianomistajan kuulematta jättämisen silloin, kun selvitys asianomistajan vaatimuksista yhteystietoineen on toimitettu lomakkeella, ja tarvetta kuulustelulle ei näin ollen ole.

3.3 Kirjallinen menettely

Rikosasia voidaan käsitellä käräjäoikeudessa myös pelkästään kirjallisen materiaalin perusteella. Kirjallisessa menettelyssä ei järjestetä suullista oikeudenkäyntiä, jossa asianomistaja ja vastaaja olisivat paikalla. Tuomari ratkaisee asian näin ollen pelkästään kirjallisen aineiston perusteella. Esimerkiksi poliisin esitutkintapöytäkirja, josta ilmenee esitutkinnassa selvinneet asiat, katsotaan kirjalliseksi materiaaliksi. (Oikeuskäsittely - poliisi, luettu 10.2.2023)

Kirjallisessa menettelyssä käsiteltävät rikokset ovat usein lieviä, selvitettyjä rikoksia. Kirjallisen menettelyn tavoitteena on nopeampi asioiden käsittely selvitettyissä tapauksissa. Menettelyn edellytyksinä ovat vastaajan täysi-ikäisyys, vastaajan ja asianomistajan antama suostumus kirjalliseen menettelyyn sekä se, että vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut teon. Kirjallisessa menettelyssä annettu tuomio lähetetään sekä vastaajalle että asianomistajalle, eikä tuomiota tarvitse näin ollen olla kuulemassa paikan päällä. (Oikeuskäsittely - poliisi, luettu 10.2.2023)

Tässä tutkimuksessa tehdyssä haastattelussa haastateltava 2:n (2022) mukaan pysyväissuostumuksen antaneet asianomistajat haluavat pysyväissuostumuksen perusteella kirjalliseen menettelyyn poikkeuksetta aina. Lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa (RoL, 689/1997) 5 a luvun 1 pykälän 1 momentti määrittelee kirjallisen menettelyn edellytykset seuraavasti:

“Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta - -, jos:

mistään syyttäjän syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta; - -

vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä; - -

vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen;

asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä; ja - -

pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.”

3.4 Sakkomenettely

Kuten tämän tutkimuksen osiossa 3.2 todettiin, pysyväissuostumuksen piiriin menevät rikokset ovat usein asianomistajarikoksia. Asianomistajarikoksia ovat esimerkiksi rikoslain (RL, 39/1889) 28 luvun 3 pykälän mukainen näpistys ja RL 35:3 mukainen lievä vahingonteko. Sekä näpistyksestä että lievästä vahingonteosta tuomitaan rangaistuksena sakkoa (RL 28:3, RL 35:3).

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (SmL, 754/2010) 1 pykälän mukaan sakkomenettelyssä voidaan yksinkertaisessa ja selvässä asiassa määrätä seuraamukseksi sakkorangaistus rikkomuksesta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, tai rikesakko sellaisesta rikkomuksesta, jonka rangaistukseksi rikesakko on erikseen laissa säädetty.

SmL 5.1 §:n mukaan asian käsitteleminen sakkomenettelyssä edellyttää asianomistajan suostumusta sakkomenettelyyn. Suostumuksen tiedustelemisen yhteydessä asianomistajalle on selostettava suostumuksen merkitys (SmL 5.1 §). Tässä tutkimuksessa tehdyn haastattelun yhteydessä haastateltava 2 (2022) totesi, että pysyväissuostumuksen antaneet asianomistajat suostuvat vain hyvin harvoin sakkomenettelyyn. Yksi syy asianomistajien haluttomuuteen sakkomenettelyä koskien lienee rikoksella aiheutettu vahinko ja siitä seuraava asianomistajan korvausvaatimus.

Asianomistajan tulee sakkomenettelyyn suostumista harkitessaan arvioida rikokseen tai rikkomukseen liittyvää yksityisoikeudellista vaatimustaan. Asian käsittelemisen edellytyksenä sakkomenettelyssä nimittäin on, että asianomistajalla ei ole asiaan liittyvää vahingonkorvausta, jonka hän haluaisi käsiteltävän rikosasian yhteydessä. Jos asianomistajalla on yksityisoikeudellinen vaatimus, ei sitä voida käsitellä sakkomenettelyssä. (Rantaeskola 2022, 229.)

Sakkomenettely ei myöskään aina tule kyseeseen, vaikka sekä asianomistaja että rikoksesta epäilty antaisivatkin suostumuksensa sakkomenettelyyn. SmL 1:1.5 määrittelee seuraavaa:

“Sakkorangaistukseen johtavaa rikkomusta ei saa käsitellä tässä laissa säädettyssä menettelyssä, jos rikkomuksen tehneelle on tämän lain mukaisesti annettu rikkomusta edeltävän vuoden aikana tehtyjen rikkomusten perusteella yhteensä vähintään kuusi sakkomääräystä tai rangaistusmääräystä ja tekojen samankaltaisuus osoittaa kokonaisuutena arvioiden piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.”

3.5 Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus

Kuten tämän tutkimuksen osiossa 3.1 todettiin, EtL 1:2:n mukaisesti esitutkinnassa on selvitettävä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, sekä se, pyytääkö asianomistaja syyttäjää ajamaan

tätä vaatimusta. Haastateltava 2:n (2022) mukaan asianomistajan on oleellista ilmoittaa myös pysyväissuostumuksessa kanta siihen, haluaako hän syyttäjän ajavan yksityisoikeudellista vaatimusta. Useimmiten asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on vahingonkorvausvaatimus.

RoL 3:9 määrittelee seuraavaa:

“Asianomistajan pyynnöstä syyttäjän on vireille panemansa syyteasian yhteydessä ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos syyttäjä ei ota ajaakseen asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, hänen on ilmoitettava siitä asianomistajalle noudattaen, mitä 1 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään. - -

Asianomistajan on esitettävä pyyntö esitutkinnassa tai syyttäjälle. Samalla hänen on ilmoitettava seikat, joihin vaatimus perustuu.”

Mikäli syyttäjä ei otakaan ajaakseen asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, tämän on ilmoitettava asianomistajalle siitä. Vaatimusten hoitaminen ei ole syyttäjän päätehtävä, vaan ne hoidetaan ainoastaan rikosasian ohessa. Yksityisoikeudellinen vaatimus käsitellään kuitenkin yleensä rikosprosessin yhteydessä. Yksityisoikeudellinen vaatimus on myös eriyttävissä omaksi yksityisoikeudelliseksi käsittelykseen, mikäli vahingonkorvaukset edellyttävät enemmän näyttöä, kuin mitä rikosasiassa esitetään. (Rantaeskola 2022, 186–187.)

Vahingonkorvauslain rikosoikeudellista tunnusmerkistöä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osiossa 4. Jo tässä vaiheessa kuitenkin mainittakoon, että vahingontekorikosten tunnusmerkistön täyttymiselle on varsin olennaista vahingon aiheutuminen nimenomaan omaisuudelle. Vahingonkorvauslain tunnusmerkistön täyttymiseksi teon on oltava myös tahallinen. Aiheutuneiden vahinkojen korvaamista käsittelee vahingonkorvauslaki (VahL, 412/1974).

VahL 1:1 määrittelee, että vahingonkorvauslakia sovelletaan vahingon korvaamiseen, mikäli kyseessä ei ole sopimukseen perustuva vahingonkorvaus tai jossain muussa laissa säädetty korvausvastuu. VahL 2:1 määrittelee seuraavaa:

“Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu.

Vahingonkorvausta voidaan sovittelaa, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta.”

Rikoksen perusteella saatavat vahingonkorvaukset on jaoteltu henkilö- ja esinevahinkoihin sekä kärsimyskorvaukseen ja korvaukseen taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon (Rantaeskola 2022, 188). VahL 5:5:n mukaan esinevahinkona on korvattava esineen kustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen.

VahL 5:1 määrittelee esinevahingon korvaamisesta seuraavaa:

“Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä 4 a ja 6 §:ssä säädetyin edellytyksin kärsimyksestä. Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.”

3.6 Sovittelu

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun (Sovittelulaki, 1015/2005) 1 luvun 1 pykälä määrittelee seuraavaa:

“Rikosasioiden sovittelulla - - tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muu kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia voidaan kuitenkin ottaa soviteltavaksi vain, jos riita sen kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen on vähäinen. Riita-asian sovittelusta on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään rikosasian sovittelusta.”

Rikosasioita voidaan sovittaa maksuttomasti silloin, kun rikoksen asianomistaja ja rikoksen tekijä molemmat siihen suostuvat. Sovittelussa käsitellään asianomistajalle aiheutuneita henkisiä sekä aineellisia kuluja ja pyritään löytämään ratkaisu niiden hyvittämiseksi. Sovittelu on aina vapaaehtoista, ja suostumuksen sovitteluun voi myös perua. Mikäli näin toimitaan, sovittelu keskeytetään. Aloitteen sovittelua koskien voi tehdä asianomistaja, rikoksen tekijä, poliisi tai syyttäjät. (Syyttäjälaitos - Rikosasioiden sovittelu, luettu 10.2.2023.) Sovittelulain 3:13.3:n mukaan arvioidessaan käsiteltävän asian soveltumista sovitteluun, poliisin tai syyttäjän tulee kertoa sekä rikoksesta epäillylle että rikoksen uhrille sovittelun mahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, mikäli sovittelun edellytykset ovat olemassa.

Sovitteluun soveltuvia rikoksia ovat muun muassa pahoinpitelyt, varkaudet ja vahingonteot. Sovittelussa voidaan kuitenkin käsitellä myös muita rikoksia, mikäli niiden arvioidaan soveltuvan sovitteluun. Mitä törkeämpi rikos on kyseessä, sitä huonommin se sopii sovitteluun. Lopullisen päätöksen rikoksen ottamisesta sovitteluun tekee paikallinen sovittelutoimisto. (Syyttäjälaitos - Rikosasioiden sovittelu, luettu 10.2.2023.) Sovittelupalvelua johdetaan, ohjataan ja valvotaan sosiaali- ja terveysministeriön toimesta. Sovittelu voidaan nähdä siihen sopivissa tilanteissa erinomaisena vaihtoehtona rikosprosessille, ja se voi kulkea myös rikosprosessin ohella. (Rantaeskola 2022, 151.)

Tämän tutkimuksen tutkijat havaitsivat työharjoittelun aikana, että suurella osalla asianomistajista on pysyväissuostumuksessaan sovittelua koskien eräänlainen harkinnanvaraisuuslauseke poliisia varten. Tällä tarkoitetaan sitä, että asianomistaja ei lähtökohtaisesti suostu sovitteluun rikoksia. Esitutkintaa suorittava poliisi voi kuitenkin ehdottaa sovittelua asianomistajalle, mikäli sovittelulla olisi yksittäistapauksessa saatavissa sekä rikoksesta epäiltyä että asianomistajaa hyödyttäviä tuloksia, tai se olisi muuten soveltuva menettely tilanteeseen.

3.7 Pysyväissuostumus vahingontekorikoksissa

Tässä tutkimuksessa tehdyn haastattelun mukaan vahingonteon pysyväissuostumuksesta tulisi löytyä käytännössä samat asiat kuin esimerkiksi anastusrikosten pysyväissuostumuksista: *“Oleellimmat, vaatiiko rangaistusta, suostuuko sakkomenettelyyn vai haluaako kirjalliseen menettelyyn tai sovitteluun.”* (Haastateltava 1, 2022) Pelkkä pysyväissuostumus on kuitenkin vahingontekorikosten kannalta haastava, sillä pysyväissuostumuksella ei voida kattaa kaikkia vahingonteon kannalta oleellisia esitutkinnassa selvitettäviä asioita: *“Kaikki muu kysytään vielä erikseen.”* (Haastateltava 1, 2022) Muita esitutkinnassa selvitettäviä asioita vahingontekorikoksissa ovat esimerkiksi yksittäistä tapausta koskevat vahingon määrä, ja tätä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osiossa 4. EtL 1:2 edellyttää esitutkintaviranomaista selvittämään myös muun muassa teonkuvauksen.

Myös sakkomenettely on vahingontekorikosten kannalta ongelmallinen. Kuten tämän tutkimuksen osiossa 3.4 todettiin, sakkomenettelyn yhteydessä asianomistaja ei voi esittää korvausvaatimusta. Vahingonteon seurauksena syntyy tunnusmerkistön mukaisesti aina vahinkoa, jota rikoksen tekijä ei sakkomenettelyssä joutuisi asianomistajalle korvaamaan.

Tämän tutkimuksen tutkijat havaitsivat työharjoittelussa, että näpistystapauksissa monella asianomistajalla oli sakkomenettelyyn suostumista koskien tiettyjä ehtoja. Ehtona oli usein se, että anastettu omaisuus on saatu myyntikuntoisena takaisin, ja että se ei ole ollut arvoltaan suurta. Myös Mattilan (2020) pysyväissuostumuslomakkeessa on huomioitu tämä. Ratkaisevana erona näpistysten ja vahingonteon välillä on kuitenkin se, että vahingonteossa vahingoitettua omaisuutta ei voi “saada myyntikuntoisena takaisin”.

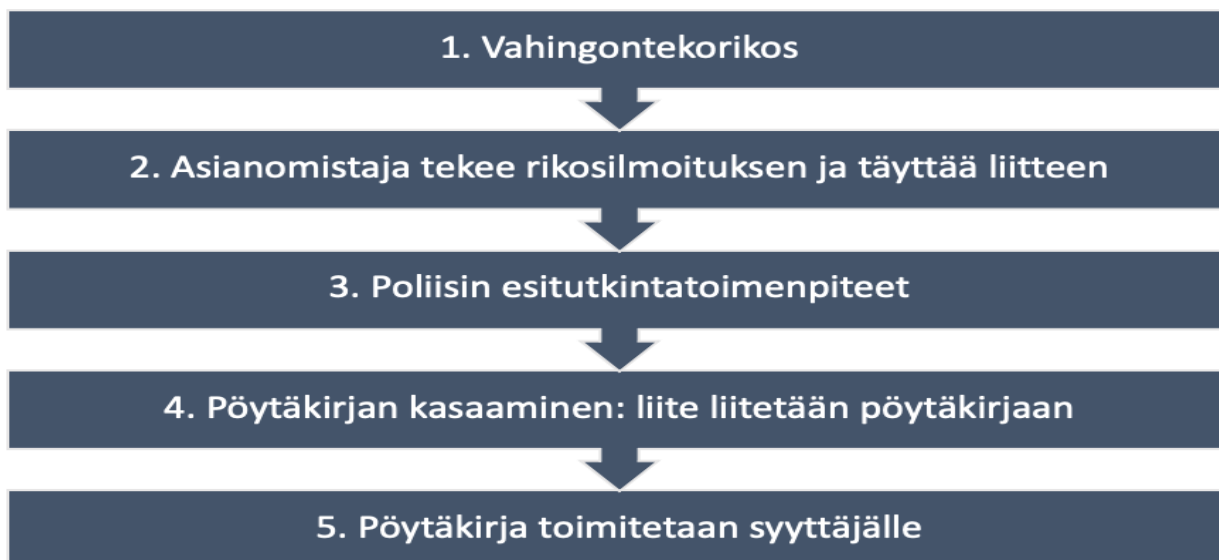
Yleisesti ottaen myös esitutinnan aloittamispäätökselle tulee esittää asianmukaiset perusteet. Pelkkä väite rikoksesta ei yksinään ylitä esitutkintakynnystä. (Frände ym. 2020, 280.) Rikosasiassa tavoitellaan aineellista totuutta, ja lopputuloksena päädytään usein prosessuaaliseen totuuteen. Prosessuaalisella totuudella tarkoitetaan rikosprosessissa esitetyn näytön lopputuloksella saavutettua totuutta, eli sitä käsitystä tapahtumista, joka todistelun pohjalta muodostuu. (Rantaeskola 2022, 234–235.) Myös näyttöä rikoksesta siis vaaditaan, ja sitäkin asianomistaja ei luonnollisesti voi poliisille toimittaa ennen rikoksen tapahtumista.

Todisteilla tarkoitetaan näyttöä eli todistustositseikkoja, joita esitetään rikoksen tunnusmerkistötekijöiden selvittämiseksi. Oikeustositseikat ovat tunnusmerkistön täyttymiseen vaadittavia tapahtumia. Yksinkertaisissa rikoksissa oikeustositseikat voivat olla selviä ja arviointi voidaan kohdistaa näyttöön siitä, että onko näiden seikkojen tueksi tarpeeksi todisteita. Rikosasiassa voidaan käyttää todistelukeinoina muun muassa henkilötodistelua tai kirjallisia todisteita. Esitutkinnassa tehdyt kuulustelut ovat yksi esimerkki henkilötodistelusta. Kirjallisia todisteita voivat olla esimerkiksi esineet, asiakirjat, valokuvat tai valvontakameratallenteet. (Rantaeskola 2022, 237–246.) Tämän tutkimuksen tutkijat havaitsivat työharjoittelun aikana, että vahingonteon toteutumisesta erinomaisena todisteena toimivat esimerkiksi valokuvat sekä kameratallenteet tapahtuneesta teosta.

Myös tässä tutkimuksessa tehdyssä haastattelussa haastateltava 1 (2022) totesi, että pelkkä pysyväissuostumus ei riitä: *“Se pelkkä pysyväissuostumus ei mee sellaisenaan todisteena, mut sitten kun on tavallaan ne vaatimukset plus se jonkunlainen anastusilmoitus tai selvitys tapahtumista mitä voi käyttää oikeudessa todisteena.”*

Tiivistettynä yllä olevasta voidaan todeta, että pysyväissuostumuksen lisäksi vahingonteossa vaaditaan EtL 7:2:n näkökulmasta muutakin kuin pelkkä suostumus. Kuten tämän tutkimuksen osiossa 3.2.2 todettiin, EtL 7:2:n käytön edellytyksenä on se, että asianomistaja on rikosilmoituksen tehdesään tai muussa yhteydessä ilmoittanut syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat. Tarvitaan siis yksittäisen rikoksen kannalta asianomistajan mahdollinen korvausvaatimusvaatimus, muut suostumukset ja vaatimukset, joita tämän tutkimuksen osiossa 3 on esitetty, teonkuvaus sekä näyttöä rikoksesta: tarvitaan siis **Liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa**, josta selviää yhdellä kerralla kaikki esitutinnan kannalta vaadittavat seikat, jotka asianomistajalla on tiedossaan.

Tässä tutkimuksessa liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa rinnastetaan siis toimintatavallaan samanlaiseksi kuin näpistys- ja varkaustapauksissa usein käytetty anastusilmoitus. Liite etenee esitutkinnassa kaaviossa 1:ssä osoitetulla tavalla.

Kaavio 1. Liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa, liitteen eteneminen esitutkinnassa.

Esitutkintaa suorittava poliisi voi myös toimittaa liitteen asianomistajalle täytettäväksi, jolloin asianomistaja voi toimittaa liitteen poliisille myös jälkikäteen. Tällöin asianomistaja toimittaa liitteen takaisin poliisille, ja liite etenee esitutkinnassa kaavio 1:ssä kuvatusta kohdasta 2 eteenpäin. Lopputulos on molemmissa menettelytavoissa kuitenkin sama, ja liite päättyy esitutkintapöytäkirjan mukana liitteenä syyttäjälle syyteharkintaan.

4 VAHINGONTEKORIKOKSET

Tässä osiossa käsitellään RL 35:1–3 mukaisia vahingontekoa, törkeää vahingontekoa sekä lievää vahingontekoa ja niiden tunnusmerkistöä, sekä RL 35:n sisältöä olennaisilta osin vahingontekoon liittyen. RL 35:3a:n mukaista datavahingontekoa ei käsitellä, sillä sen soveltuvuus tämän tutkimuksen aiheen piiriin on tämän tutkimuksen tutkijoiden näkemyksen mukaan vähäisempi kuin vahingonteon. Datavahingonteon ulos sulkemista perustellaan myös työn rajaamisella, sillä liian laaja tutkimus saattaisi vaikuttaa työn laatuun heikentävästi.

“Vahingonteko on omaisuuteen kohdistuva rikos. Perustuslain mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Näin ollen lainsäätäjällä on kriminalisoitu useita erilaisia tekoja tarkoituksena suojata henkilöiden omaisuutta ja turvata omaisuuden häiriötön omistaminen ja käyttäminen.” (Pörsti 2018, luettu 24.1.2023.)

Sekä perusmuotoinen vahingonteko että lievä vahingonteko ovat asianomistajarikoksia RL 35:6:n mukaan silloin, kun rikoksen kohteena on ollut ainoastaan yksityinen omaisuus. Törkeä vahingonteko sen sijaan on virallisen syytteen alainen rikos. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa poliisi voi suorittaa esitutkinnan ja syyteharkinnan myös silloin, kun asianomistaja ei vaadi teosta rangaitusta (Rantaeskola 2022, 166).

“Vahingonteon osalta on aina erityisen tärkeää esitutkinnassa selvittää se, että mikä on sen aiheutetun vahingon määrä, koska sillä on suuri vaikutus, kun rangaistusta mitataan, ja ylipäättään sitä tekoa sitten prosessin myöhemmissä vaiheissa käsitellään. Onko se ollut 500 euron vai 5000 euron vahinko, vai vielä enemmän? Se on aina selvitettävä.” (Salminen 2021.) Teolla aiheutetun vahingon suuruus vaikuttaa siis oleellisesti siihen, onko kyseessä lievä, perusmuotoinen vai törkeä teko. Tätä käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen osioissa 4.1–4.3.

Vaikka vahingonteon arvo onkin oleellista selvittää, vahingonteon kohteena olevalla omaisuudella ei kuitenkaan tarvitse olla varsinaista rahalla mitattavaa, ns. markkina-arvoa. Pelkkä intressi omistaa kyseinen omaisuus ja se, että se yleisesti tunnustetaan omistamisen arvoiseksi, riittää teon täyttymisen kannalta. (Honkasalo 1964, viitattu teoksessa Frände ym. 2014, 499.)

Vahingonteon tunnusmerkistön täyttymiseksi teon pitää olla tahallinen. Huolimattomuutta tai varomattomuutta ei katsota vahingonteoksi. Siitä huolimatta tahattomasti aiheutetusta vahingosta jää vahingon aiheuttajalle usein korvausvastuu. (Frände ym. 2014, 510.)

4.1 Vahingonteko

Vahingonteko määritellään RL 35:1:ssä seuraavasti:

“Joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittava vahingonteosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Vahingonteon tunnusmerkistön täytyminen edellyttää siis omaisuuden vahingoittamista tai hävittämistä. Vahingontekorikoksessa suojeluobjektina on varallisuus, ja vahingonteon on perinteisesti ymmärretty kohdistuvan johonkin konkreettiseen irtaimistoon tai kiinteään esineeseen. Vahingonteko kohdistuu rikoksena lähtökohtaisesti toisen omaisuuteen, mutta tämän lisäksi RL 35:4:ssä säädetyn mukaan teko voi kohdistua myös yhteiseen omaisuuteen, josta tekijä omistaa osan (Frände ym. 2014, 499–500).

Vahingonteko on nimikkeenä yksinkertaisuudessaan varsin laaja, ja vahinkoa omaisuudelle voi tehdä lukuisilla eri tavoilla. Sama pätee myös omaisuuden hävittämiseen. Vahingonteosta on kyse silloin, kun oikeudettomasti hävitetään tai vahingoitetaan toisen omaisuutta. Vahingoittaminen voi tapahtua esimerkiksi rikkomalla tai likaamalla toisen omaisuutta. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi ikkunan rikkominen, auton naarmuttaminen, auton renkaiden puhkominen tai omaisuuden töhriminen. (Pörsti 2018, luettu 24.1.2023.)

“Hävittäminen tarkoittaa omaisuuden täydellistä tuhoamista. Vahingoittamisella puolestaan tarkoitetaan esineen tai muun omaisuuden rikkomista, turmelemista tai likaamista. Tyypillisiä vahingoitta-

mistekoja ovat esimerkiksi autojen maalipinnan naarmuttaminen, renkaiden puhkaiseminen, rakennusten ikkunoiden särkeminen ja seinien tai muiden pintojen töhriminen spraymaalilla.” (Frände ym. 2014, 502.)

Kiinteistöliiton päälakimiehen Kristel Pynnösen mukaan muun muassa rakennusten seiniin tehdyt töherryksen ja graffitit ovat lisääntyneet korona-aikana (Tiihonen 2021, luettu 24.1.2023). Myös erilaisten lasi- tai pleksipintojen rikkominen julkisilla paikoilla on yleinen vahingonteon muoto: esimerkiksi rikotuista bussipysäkeistä tulee paljon haittaa ihmisille sekä suuret kustannukset pysäkkien ylläpitäjälle. Kyseisen tyyppisessä ilkvallassa saattaa olla myös suunnitelmallisia piirteitä. (Keränen 2022, luettu 24.1.2023.)

RL 35.1.1:ssa tarkoitetun vahingonteon tyypillisiä kohteita ovat muun muassa autot, polkupyörät, muut kulkuneuvot ja erilaiset rakennukset. Myös omaisuuden likaaminen on vahingontekoa siitä riippumatta, vahingoittuuko esine pysyvästi vai onko lika poistettavissa esineestä sitä vahingoittamatta. Useissa eri oikeuskirjallisuuden lähteissä on kuitenkin katsottu, että jos lika on helposti poistettavissa, kyse ei ole vahingonteosta. (Frände ym. 2014, 500-503.)

4.2 Törkeä vahingonteko

Törkeän vahingonteon kvalifiointiperusteet ovat RL 35:2 mukaan seuraavat:

“Jos vahingonteolla aiheutetaan

1) erittäin suurta taloudellista vahinkoa,

2) rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa tai

3) historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa

Ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.”

Törkeässä vahingonteossa on huomioitavaa se, että myös sen yritys on RL 35:2.3 mukaan rangaistava, toisin kuin perusmuotoisen tai lievän vahingonteon. *“Törkeässä vahingonteossa meillä on kolme kvalifiointiperustetta. Ensimmäisenä on erittäin suuri taloudellinen vahinko, joka sillä teolla aiheutetaan. Aikaisemmin se raja meni siellä viidessä - seitsemässä tuhannessa eurossa, mutta hovioikeudet ovat nyt alkaneet noudattaa kyllä tässäkin sitä samaa linjaa mitä korkein oikeus on todennut, että omaisuusrikosten osalta täytyy tätä erittäin suuren taloudellisen vahingon määrää yhtenäistää, ja näin ollen se raja menee siellä 13000–15000 euron paikkeilla.” (Salminen 2021.)*

Salmisen (2021) mukaan erittäin suurta taloudellista vahinkoa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös muut teolla aiheutetut taloudelliset seuraukset kuin ne, jotka itse vahingonteolla on aiheutettu. Esimerkkinä voidaan käyttää teollisuuslaitoksen sähkökaapelin katkaisua, jolla suuremmat vahingot aiheutetaan tuotannon keskeytymisellä, eikä niinkään itse konkreettisella kaapelin katkaisemisella (Frände ym. 2014, 507).

RL 35:2.1,2:n mukainen rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinko suhteutetaan uhrin taloudelliseen asemaan tai muihin oloihin. Kvalifiointiperuste voi siis täytyä siitä huolimatta, että aiheutettu vahinko ei objektiivisesti arvioiden ole varsin suuri. Pelkästään se riittää, että vahinko on ollut nimenomaan sen kohteelle mittava. (Frände ym. 2014, 507.)

Kolmas kvalifiointiperuste on RL 35:2.1,3:n mukainen huomattava vahinko historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle. Aikaisemmista kvalifiointiperusteista poiketen, 3. kohdassa ei vaadita erityisen suurta vahinkoa: riittää, kun vahinko on huomattavaa. Oleellista on, että teon kohde on historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokas. (Frände ym. 2014, 507.)

Yhden kvalifiointiperusteen täyttymisen lisäksi törkeältä vahingonteolta vaaditaan myös RL 35:2.2:n mukaista törkeyden kokonaisarvostelun täyttymistä.

4.3 Lievä vahingonteko

Lievä vahingonteko määritellään RL 35:3:ssa seuraavasti:

“Jos vahingonteko, huomioon ottaen vahingon vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava lievästä vahingonteosta sakkoon.”

Lievän vahingonteon osalta teon tulee siis olla RL 35:3:n mukaan nimenomaan kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

“Vahingon vähäisyyden osalta voidaan ottaa huomioon vahingon taloudellinen arvo, mutta myös sen laatu ja merkitys uhrin kannalta muutoin. Taloudellisesti jos ajatellaan, että missä menee euromääräinen raja, niin se on lievän vahingonteon osalta vähän lähteestä riippuen – vaihtelee 500 ja 1000 euron välillä. Mutta tietenkin täytyy muistaa se, että pelkästään se vähäinen arvo ei riitä, vaan jos siinä vahingonteossa on joitakin muita piirteitä, jotka osoittavat, että sitä ei voida kokonaisuutena arvostellen pitää vähäisenä, niin silloin se ei ole lievä vahingonteko, vaikka se euromääräinen vahinko olisikin pienempi.” (Salminen 2021.)

4.4 Rajoitussäännös

RL 35:5 sisältää toissijaisuuslausekkeen, jonka mukaan vahingonteot katsotaan toissijaisiksi rikoksiksi. Tämä tarkoittaa siis sitä, että mikäli teosta on muualla laissa säädetty yhtä ankara tai ankarampi rangaistus, tällöin vahingonteon säännöksiä ei sovelleta. Jos esimerkiksi varkausrikoksen

yhteydessä vahingoitetaan toisen omaisuutta ainoastaan anastamisen mahdollistamiseksi, tulee tekijä tuomita konkurrenssisääntöjen mukaan ainoastaan varkaudesta. (HE 66/1988, 36.)

4.5 Toimenpiteistä luopuminen

RL 35:7 määrittelee seuraavaa:

“Vahingonteosta, datavahingonteosta, lievästä vahingonteosta ja lievästä datavahingonteosta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai rikoksen tekijä on korvannut vahingon ja vahingonkorvaus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.”

5 HAASTATTELUN TULOKSET

Kuten tämän tutkimuksen osiossa 2.3 mainittiin, tutkimuksessa haastateltiin kahta eri vanhempaa rikoskonstaapelia Sisä-Suomen poliisilaitokselta, Tampereen pääpoliisiasemalta. Haastattelu suoritettiin kasvotusten paikan päällä Tampereen pääpoliisiasemalla. Molemmilla haastateltavilla oli haastatteluhetkellä virkaikää noin puolitoista vuotta vanhempana rikoskonstaapelina. Haastateltavat olivat työskennelleet koko virkaikänsä Tampereen esikäsittely-yksikössä. Haastattelussa käytettiin pohjana tämän tutkimuksen liitteenä 1 olevaa kysymyspohjaa, jonka perusteella haastateltavat vastasivat kysymyksiin vuorotellen. Haastateltavia käsitellään tässä tutkimuksessa nimillä haastateltava 1 ja haastateltava 2.

Haastattelussa kävi selväksi, että molemmat haastateltavat ovat tietoisia siitä, mitä asianomistajan pysyväissuostumuksella tarkoitetaan, mitkä asiat ovat siinä oleellisia sekä missä pysyväissuostumusta sovelletaan. Molempien haastateltavien mukaan pysyväissuostumuksella tarkoitetaan asianomistajan poliisille toimittamaa valtakirjaa, josta ilmenee asianomistajan suostumukset ja vaatimukset tulevia rikosasioita varten.

Kumpikaan haastateltavista ei tiennyt, mihin lakiin ja asetuksiin pysyväissuostumukset varsinaisesti perustuvat. Haastateltavien mukaan mitään lakia tai asetusta pysyväissuostumusta koskien ei ole, vaan pysyväissuostumus on enemmänkin poliisin ja asianomistajan välinen sopimus, jonka asianomistajan edustaja on hyväksynyt ja toimittanut poliisille.

“Käytännössä tuota ei ole poliisi kauheasti miettinyt, ainakaan tutkija tässä esitutkinnassa, että se on käytännössä niin kuin asianomistajan edustajan laatima valtakirja, jonka se on allekirjoittanut ja määritellyt siihen, että kuinka pitkään se on voimassa. Yleensä ne taitavat olla toistaiseksi voimassa, mutta saattaa olla joku päivämääräkin niin tavallaan ne perusvaatimukset sitten katsotaan, että on niin kuin pysyväissuostumus.” (Haastateltava 1, 2022.)

”Se, joka edustaa yritystä esimerkiksi joku kauppa tai muu, niin määrittelee ja allekirjoittaa sen. Ei ole tullut vastaan mitään lakia tai muuta tällaista mistä tulisi jotain paukkuja niin sanotusti siihen valtakirjaan, vaan se on edustajan allekirjoittama ja poliisille toimittama.” (Haastateltava 2, 2022.)

Molemmat haastateltavat kertoivat, että pysyväissuostumusten käyttöä tai käyttöönottoa ei ole ohjeistettu ainakaan Tampereen poliisiasemalla. Haastateltaville on ainoastaan näytetty mistä pysyväissuostumukset löytyvät. Ohjeistus koskien pysyväissuostumusten käyttöä koskien tulee esitutkintalaista, joka määrittelee, että asianomistajan vaatimukset tulee esitutkinnassa selvittää. Pysyväissuostumuksen tulee siis täyttää esitutkintalain edellyttämät vaatimukset ollakseen toimiva.

Myöskään mitään tutkintaryhmän sisäistä ohjeistusta pysyväissuostumusten käytöstä ei ole. Mikäli asianomistajat toimittavat tutkijoille pysyväissuostumuksia, ne siirretään yhteiseen kansioon, jossa suostumukset ovat tutkijoiden löydettävissä ja käytettävissä. Tämän jälkeen tutkija ilmoittaa muille ryhmän jäsenille siitä, että uusi pysyväissuostumus on lisätty kansioon.

”Eipä ole kyllä mitään semmoista ohjeistusta tullut et se on opetettu mistä se löytyy ja sieltä voi tarkastaa onko jollain liikkeellä pysyväissuostumusta ja mikäli joku sellaisen toimittaa jollekin tutkijalle niin se pitäisi sitten lisätä ja informoida toki muuta ryhmää. Mutta mitään sellaista niin kun ylhäältä alaspäin tulevaa ohjeistusta ei ole.” (Haastateltava 2, 2022.)

Haastateltavat olivat kumpikin sitä mieltä, että ohjeistus itse pysyväissuostumusten käytöstä ei ole tarpeellinen tutkijoille. Kumpikaan ei kokenut, että ohjeistuksesta olisi mainittavaa hyötyä. Haastateltavat totesivat, että pysyväissuostumukset ovat pikemminkin asianomistajalähtöisiä kuin poliisilähtöisiä. Haastateltavien mukaan on kuitenkin tutkijalle parempi, että vaatimukset on esitetty ennalta, ettei niitä tarvitse erikseen kysellä. Myös asianomistajat ovat havainneet pysyväissuostumukset hyödyllisiksi.

”Enemmän asianomistajalähtöistä kuin poliisilähtöistä. Se on sitten asia erikseen, että on kiva, kun on esitetty ne vaatimukset asianomistajan suunnalta heti etupeltoon, ettei tarvitse kysellä niitä. Niissä poliisi voisi varmasti välillä neuvoo paremmin, mutta pysyväissuostumus on sitten eri asia. Tai niin mää koen sen.” (Haastateltava 2, 2022.)

Molemmat haastateltavat kokivat, ettei pysyväissuostumuksissa ole suuria puutteita. Niistä löytyy lähtökohtaisesti kaikki tarvittavat tiedot. Tampereella käytössä olevat pysyväissuostumukset ovat lisäksi helposti tulkittavissa, eikä niissä ilmene väärinymmärryksiä tutkijan ja asianomistajan välillä. Haastateltavien mukaan välillä rikosilmoitusten kirjaamisessa saattaa olla puutteita, ei niinkään itse pysyväissuostumuksissa. Pysyväissuostumuksen antaneet asianomistajat pääsääntöisesti tietävät, mitä pysyväissuostumuksesta tulee löytyä.

”Yleensä niissä mitä meillä tässä on käytössä noita pysyväissuostumuksia niin sen rangaistusvaatimuksen lisäksi yleensä on ilmoitettu, että esitetään se korvausvaatimus myös, jossa sitten se

summa ilmoitetaan erikseen ja syyttäjää pyydetään ajamaan sitä korvausvaatimusta ja sitten asianhoitokulut, se on 50 euroa yleensä mikä siihen on ilmoitettu, ja sitten että tuohon rangaistusvaatimusmenettelyyn ei suostuta. Eli sakkoon ei suostuta. Ja kirjalliseen menettelyyn halutaan poikkeuksetta. Ei ole puutteita, yleensä noissa on niin selkeästi ilmoitettu, että ne ovat sellaisia ketkä tietää, mitä vaativat ja tekevät.” (Haastateltava 2, 2022.)

Haastattelussa yhtenä kysymyksenä oli selvittää, missä muissa rikosnimikkeissä pysyväissuostumuksia voisi hyödyntää näpistys- ja varkausrikoksien lisäksi. Haastateltavat totesivat hyödyntävänsä pysyväissuostumuksia noin 90-prosenttisesti näpistysrikoksissa. Omaisuusrikoksien lisäksi pysyväissuostumuksia hyödynnetään liikennerikoksissa, ja vahingontekorikoksissa niitä voisi hyödyntää. Haastateltavat olivat molemmat sitä mieltä, että pysyväissuostumuksia voisi hyödyntää enemmän esimerkiksi lievissä tai perusmuotoisissa vahingonteoissa, joissa asianomistajana olisi esimerkiksi kaupunki, taloyhtiö tai muu vastaava taho, jolle suostumuksen antamisesta olisi hyötyä.

”Se olisi sitten semmoiset lievät vahingonteot ja vahingonteot, että joku tämmöinen kaupungin omaisuutta, jotain niin kun alikulkusiltaa vahingoitettu tai jotain ilkeä tehtiä tämmöiselle kaupungin omistamalle paikalle tai sitten taloyhtiöt.” (Haastateltava 1, 2022.)

”Varmaan just jotkut uimahallit tai jotkut muut tämmöiset kaupungin. Niissä vois olla.” (Haastateltava 2, 2022.)

Haastateltavien mukaan pysyväissuostumus voisi olla hyvin samankaltainen pohjaltaan ja rakenteeltaan kuin mitä käytetään näpistysrikoksissakin. Rikosnimikkeet, joissa pysyväissuostumusta voitaisiin hyödyntää, rajautuvat hyvin asianomistajarikoksiin, joissa vaatimukset kysytään asianomistajalta itseltään. Haastateltavien mukaan pysyväissuostumukset eivät kuitenkaan sovellu yksiselitteisesti kaikkeen.

”Kaikkein toi pysyväissuostumus ei voi taipua, ja sitten se karsii siitä sellaiset nimikkeet pois, että pitäisi vähän kikkailla, että mennään siihen, onko se enemmän asianomistajarikos esimerkiksi. Onko sillä nyt kuinka paljon väliä, että vaatiiko se asianomistaja rangaistusta vai ei ja muuta tämmöistä.” (Haastateltava 2, 2022.)

Molempien haastateltavien mukaan pysyväissuostumusten käytöstä ja käyttöönotosta heidän asemallaan vastaa tutkija itse. Haastateltavien mukaan heillä ei ole mitään tahoja, joka valvoisi pysyväissuostumusten käyttöä mitenkään. Pysyväissuostumukset ovat kaikkien nähtävillä ja käytettävissä vapaasti sähköisessä muodossa olevassa kansiossa.

”Kyllä se on jokainen tutkija, joka esitutkintaa tekee. Se pitää jokaisen itse hoksata, että onko tehty vai ei, että meillä ne on kaikkien nähtävillä, että keltä on pysyväissuostumus.” (Haastateltava 1, 2022.)

Haastateltavien mukaan pysyväissuostumusten ajantasaisuutta ei myöskään valvo tai seuraa mikään taho poliisiasemalla. Ajantasaisuuden seuranta jääkin siis tutkijan vastuulle. Tutkijan tehtävänä on itse selvittää, onko suostumus voimassa vai ei, ja niiden seurannasta ei ole minkäänlaista ohjeistusta. Haastateltavat kokivat, että mikäli suostumusten ajantasaisuutta haluttaisiin seurata, tulisi seuraamiseen nimetä tietty yksittäinen henkilö. Haastateltavien mukaan seuraamiseen tulisi olla erillinen työtehtävä, ja nimeämisen tulisi tapahtua esimiehen toimesta.

”Mää näkisin itse, että se pitäisi sitten määrätä jollekin tehtäväksi huolehtia siitä että, että jotenkin joku henkilö x kerää noita ja pitää ne ajan tasalla.” (Haastateltava 2, 2022)

Haastateltavia pyydettiin viimeisenä kommentoimaan vapaasti pysyväissuostumuksia ja niiden käyttöä. Molemmat haastateltavat kokivat, että pysyväissuostumukset ovat pelkästään hyvä asia, eikä niiden käytössä ole varsinaisesti mitään negatiivista. Kummankin haastateltavan mielestä pysyväissuostumus nopeuttaa ja helpottaa esitutkinnan suorittamista.

”No ei siinä käytännössä ole kun hyviä puolia. Ei näistä mitään haittaa oo, että sellainen on olemassa, se kuitenkin nopeuttaa asian etenemistä, ettei tarvii aina tavoitella missään massarikokissa asianomistajan edustajaa.” (Haastateltava 1, 2022.)

”Anastusilmoitukset missä on se teonkuvaus eritelty tosi tarkasti, korvattava summa alvittomana ja alvillisena, on yhteystiedot, edustajat kaikki tämmöiset ja sitten jos niihin on vielä tavallaan liitetty auki se, että mitä vaaditaan, vaikka ne olisivat jo vähän anastusilmoitustyyliin, sen kun tuuttaat vaan liitteeksi.” (Haastateltava 2, 2022)

Haastateltavat kokivat, että varsinkin massarikosjutuissa pysyväissuostumuksen löytyminen vaikuttaa esitutkintaan käytettyyn aikaan säästämällä sitä huomattavasti. Haastateltavien mukaan pelkkä pysyväissuostumus ei riitä yksinään todisteena. Kun esitutkintapöytäkirjaan liitetään liitteeksi esimerkiksi anastusilmoitus vaatimuksineen ja teonkuvauksineen, voidaan haastateltavien mukaan jättää mahdollisesti väliin asianomistajan kuulustelu kokonaan.

”jos miettii että olisi vaikka muutamia tuhansia juttuja, joihin joutuisi jokaiseen kysymään vaatimukset, vaikka puhelimitse tai kirjallisena niin kyllä se venyttäisi aika paljon näitä simppeleitä asioita, että miettii välillä, prosessi on se, että kentän väki kuulustelee ihmisen, tuo paperit tutkinnan laatikoon ja se on seuraavana päivänä kasattu se juttu valmiiksi. Jos siinä tarvisi selvittää ne vaatimukset nii se voisi venyä, vaikka viikkokausilla jos ei saada niin kun virallista edustajaa kiinni.” (Haastateltava 2, 2022.)

6 PRODUKTIN KUVAUS

Tässä luvussa käydään läpi vaiheittain tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntynyt produkti. Itse toiminnallista opinnäytetyötä käytiin läpi tarkemmin tämän tutkimuksen kohdassa 2.2.

Tämän tutkimuksen produkti, liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa, tullaan julkaisemaan tämän tutkimuksen yhteydessä.

Kuten tämän tutkimuksen johdannossa totesimme, tämän opinnäytetyön idea alkoi syntymään, kun olimme työharjoittelussa Tampereen ja Lohjan poliisiasemien tutkinnan harjoittelujaksolla. Huomasimme molemmat, että asianomistajan pysyväissuostumuksia hyödynnetään paljon varsinkin näpistys- ja varkausrikoksissa ja niistä on kyseisissä rikosnimikkeissä suuri apu, kun asianomistajat ovat ilmoittaneet vaatimuksensa jo etukäteen selkeästi. Myös anastusilmoituksesta, jossa ilmoitettiin yksittäisiä tapauksia koskevat korvausvaatimukset, oli suurta hyötyä. Pysyväissuostumus ja anastusilmoitus siis nopeutti työtä näissä rikosnimikkeissä huomattavasti.

Keskustelimme, voisiko pysyväissuostumusta hyödyntää laajemmin, esimerkiksi vahingontekorikoksissa tai jossakin muissa rikosnimikkeissä. Pohdimme myös, helpottaisiko se tutkijan työtä, jos pysyväissuostumusta hyödynnettäisiin laajemmin muissa nimikkeissä. Kävimme myös keskusteluja muiden tutkijoiden kanssa, jotka olivat sitä mieltä, että suostumuksia voisi hyödyntää laajemmin, kuin mitä niitä tällä hetkellä hyödynnetään.

Ideamme tähän opinnäytetyöhön syntyi näiden keskusteluiden ja pohdintojen perusteella. Alkuperäinen tarkoituksemme oli tuottaa opas pysyväissuostumuksista päivittäiseen rikostutkintaan, ja oppaan tarkoitus oli keskittyä tarkastelemaan pysyväissuostumusta muissa rikosnimikkeissä, kuin näpistys- ja varkausrikoksissa. Oppaan tarkoitus oli avata pysyväissuostumusta, sen käsitteistöä ja helpottaa sen käyttöä tutkijan työssä.

6.1 Produktin ongelmat

Kuten yllä todettiin, alkuperäinen tavoitteemme oli tuottaa opas koskemaan pysyväissuostumuksia. Tutkimuksen edetessä suuntasimme työtä uudelleen haastatteluista saatujen lopputulosten perusteella, ja rajasimme tutkimusta tarkastelemaan pysyväissuostumusta vahingontekorikosten näkökulmasta. Seuraavaksi ongelmaksi muodostui se, että tutkimuksen edetessä tulimme siihen lopputulokseen, että vahingonteko rikosnimikkeinä sopii pysyväissuostumuksen piiriin heikosti. Vahingontekorikoksia palvelee pysyväissuostumusta paremmin tämän tutkimuksen produktina syntynyt liike rikosilmoitukseen.

Pysyväissuostumusta ei siis voisi hyödyntää vahingontekorikoksissa suoraan, koska asiat, joita pysyväissuostumukseen tarvittaisiin, olisi mahdotonta ilmoittaa etukäteen asianomistajan toimesta. Näitä asioita on esimerkiksi aiheutetun vahingon määrä. Päätimme tästä syystä luoda liitteen rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa, jonka asianomistaja voisi täyttää ja liittää rikosilmoitukseen, tai vaihtoehtoisesti lähettää sen tutkijalle. Liitteen oli tarkoitus olla helposti ymmärrettävä ja yksinkertainen, ja hyödyttää mahdollisimman paljon tutkijaa ja samalla myös asianomistajaa, ja tätä kautta parantaa myös asianomistajan oikeusturvaa.

6.2 Produktin suunnittelu ja toteutus

Tämän tutkimuksen tuottein, liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa, viitataan tässä osiossa nimityksellä liite. Lähdimme suunnittelemaan liitettä siten, että siinä esitettäisiin kaikki kysymykset, joita kuulustelussakin asianomistajalta vahingontekorikoksissa kysytään. Itse liite muotoiltiin Microsoft Wordilla tutkijoiden toimesta. Päädyimme toteuttamaan liitteen Wordilla koska se on käytettävyydeltään helppo ohjelma, ja ominaisuuksiltaan erittäin soveltuva tämän kaltaisen tuotteen tekemiseen. Liitteen toteutuksessa ja muotoilussa ei ollut suuria haasteita, sillä olemme molemmat käyttäneet Wordia paljon jo ennen produktin tekoa.

Itse liitteessä on pyritty yksinkertaisuuteen, käytettävyyteen ja selkeyteen. Siinä on käytetty vapaa sana -kenttiä sekä rasti ruutuun -kenttiä sen mukaan, kumpi palvelee paremmin kunkin kohdan tarkoitusta. Liitteessä selvitetään asianomistajalta seuraavat pääkohdat:

- Asianomistajan tiedot
- Vaatimukset ja suostumukset
- Valokuvat tai kameratallenteet teosta
- Tapahtuman kuvaus

Asianomistajan tiedot –osiossa kysytään asianomistajan tiedot. Asianomistajalla on valittavinaan kaksi kohtaa: luonnollinen henkilö ja oikeushenkilö. Luonnollinen henkilö -kohdassa on täydennettävissä asianomistajan nimi. Nimi –kohdan alla on valittavissa vaihtoehto “Yhteystiedot ilmoitettu rikosilmoituksessa”. Tämä on suunniteltu produktin käytettävyyttä ajatellen: kun asianomistaja ilmoittaa yhteystietonsa (henkilötunnus, osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite) rikosilmoituksessa, ei liitettä ole tarpeen salata niiden osalta enää pöytäkirjan kasausvaiheessa.

Oikeushenkilöllä on täydennettävissä Oikeushenkilön -ja edustajan nimi –kohdat. Tämän lisäksi myös oikeushenkilön täydennettävästä kohdasta löytyy kenttä “Yhteystiedot ilmoitettu rikosilmoituksessa”. Kenttä toimii samalla periaatteella kuin luonnollisen henkilönkin kohdalla.

Vaatimukset ja suostumukset –osiossa kysytään asianomistajan vaatimukset ja suostumukset rasti ruutuun -kentillä. Liitteessä kysytään, että vaatiiko asianomistaja rangaistusta sekä suostumukset sakkomenettelyyn, kirjalliseen menettelyyn ja sovitteluun. Vaatimukset ja suostumukset –osiossa on oma rasti ruutuun -kenttä myös sille vaihtoehdolle, että vahingoitettu omaisuus on vakuutettu. Kohdassa on omat kenttensä vakuutusyhtiön nimelle sekä vakuutuksen omavastuusuudelle.

Tämän jälkeen liitteessä kysytään asianomistajan korvausvaatimuksesta, ja siitä, että pyytääkö asianomistaja syyttäjää ajamaan korvausvaatimustaan vai aikooko hän ajaa korvausvaatimusta itse. Asianomistajalla on edelleen valittavina rasti ruutuun -kentät koskien sitä, että onko vaatimus eri-

teltu tapahtuman kuvaus osiossa vai onko se saatavilla muutoin. Mikäli vaatimus on vielä selvitetty, on valittavissa sillekin oma kohtansa ja vapaasanakenttä johon vaatimuksen selviämisen päivämäärä on laitettavissa.

Valokuvat tai kameratallenteet –osiossa tiedustellaan, onko vahingonteko kuvattu ja löytyykö siitä kameratallennetta. Sekä valokuvaukselle että kameratallenteille on valittavissa omat kyllä/ei kenttänsä. Näiden lisäksi molemmista kohdista löytyy vaihtoehdot sille, onko kuvat tai tallenteet toimitettu rikosilmoituksen yhteydessä vai ovatko ne saatavissa muutoin.

Tapahtuman kuvaus –osiossa on yksi suuri vapaa sana -kenttä, johon asianomistaja voi täydentää kaikki muut tiedot, joita hänellä tapahtumasta on. Tapahtuman kuvaus -kentän alla on vielä rasti ruutuun -kenttä: olen ilmoittanut tässä liitteessä kaiken, mitä tiedän asiasta. Tämän jälkeen on kohdat liitteen täyttöpäivämäärälle, asianomistajan allekirjoitukselle ja nimenselvennykselle.

Liite sisältää myös ohjeet lomakkeen täyttämiseen. Ohjeessa ohjeistetaan kohta kohdalta liitteen täyttö, ja ohje on jaoteltu liitteen rakenteen mukaisesti neljään pääkohtaan. Ohje mukaillee selkeyden vuoksi liitteen rakennetta myös väliotsikoiden osalta, ja sisältää ohjeet erikseen jokaisesta liitteessä täydennettävästä kohdasta. Itse ohjeet on pyritty pitämään lyhyinä ja ytimekkäinä, sisältäen pääkohdat ja oleellimmat asiat täydennettävistä kentistä. Tämä parantaa ohjeen ymmärrettävyyttä, ja ohjeen mahdollisimman hyvä ymmärrettävyys parantaa liitteen käytettävyyttä. Ohjeen lopussa on myös avattu Etl 7:2:n sisältö.

6.3 Produktin testaus

Lähetimme produktin sähköpostitse Tampereen pääpoliisiasemalle kommentteja varten molemmille vanhemmille rikoskonstaapeleille, joita haastattelimme tässä tutkimuksessa. Haastateltava 1 kommentoi lomaketta hyväksi liitteeksi rikosilmoitukseen, ja mainitsi että erityisesti muun muassa taloyhtiöiden isännöitsijöille liite voi olla hyödyllinen vahingontekorikoksissa. Haastateltava 1 sanoi, että liite voisi olla hyödyllinen myös rikosilmoitusten vastaanotossa, jossa lomakkeen voisi antaa suoraan asianomistajalle täytettäväksi.

Haastateltava 1 koki, että voisi hyödyntää liitettä itse. Parannusehdotuksena Haastateltava 1 ehdotti liitteeseen kohtaa sille vaihtoehdolle, että korvausvaatimus ei ole ilmoitushetkellä vielä tiedossa. Tämä kohta lisättiin lomakkeeseen siis Haastateltava 1:ltä saadun palautteen pohjalta.

Haastateltava 2 kommentoi liitettä hyvännäköiseksi ja selkeäksi. Parannusehdotuksena liitteen ohjeistukseen haastateltava 2 ehdotti luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön eron avaamista ja selostusta siitä, että mikäli rangaistusta ei vaadi, asiasta ei voi vaatia rangaistusta enää uudelleen. Myös haastateltava 2:n ehdottamat parannukset lisättiin liitteeseen.

Lomakkeen käytettävyydestä Haastateltava 2 kommentoi, että voisi käyttää lomaketta itse työtehtävissään. Haastateltava 2 korosti lomakkeen helppokäyttöisyyttä ja sitä, että yksinkertaisimmillaan sen voisi toimittaa asianomistajalle täydennettäväksi sähköpostitse. Haastateltava 2 myös mietti saisiko lomakkeen integroitua jollain tapaa myös poliisin tietojärjestelmiin, että se olisi valmiiksi saatavilla silloin, kun sitä tarvitsee.

7 POHDINTA

Tutkimuksemme lopputuloksena syntyi siis liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa. Mielestämme liitteestä syntyi yksinkertainen ja helposti täytettävä, joka asianomistajan on helppo täyttää ja ymmärtää. Myös liitteen mukana oleva ohje on selkeä ja helposti lähestyttävä.

Tutkimuksen tuloksena syntynyt liite hyödyttää mielestämme sekä tutkijaa että asianomistajaa esitutkinnassa. Olemme itse tyytyväisiä valmiiseen liitteeseen ja toivommekin, että mahdollisimman moni poliisilaitos ottaisi liitteen käyttöönsä tulevaisuudessa ja lähettäisi sitä vahingontekorikoksissa asianomistajille käytettäväksi.

Opinnäytetyö prosessina oli kokonaisuudessaan haastava. Alkuperäinen suunnitelmamme oli siis luoda opas pysyväissuostumuksista päivittäiseen rikostutkintaa ja saada vastaus siihen, voitaisiinko pysyväissuostumusta hyödyntää laajemmin muissa rikosnimikkeissä, kuin näpistys- ja varkausrikoksissa. Päätimme haastattelusta saatujen tulosten pohjalta rajata aihetta tarkastelemaan pysyväissuostumusta vahingontekorikoksien näkökulmasta.

Tutkimuksen edetessä tulimme kuitenkin siihen lopputulokseen, ettei pysyväissuostumuksesta ole suurta hyötyä vahingontekorikoksissa, eikä se sovellu sen piiriin kovinkaan hyvin. Oman haasteensa toi myös lähdekirjallisuuden vähäisyys aiheeseen.

Haasteista huolimatta opinnäytetyössä onnistuttiin hyvin muun muassa aiheen suuntaamisessa ja rajaamisessa. Suuntaamista ja rajaamista tehtiin työn edetessä, mikä aiheutti sen, että työ koki muutamaankin kertaan isoja muutoksia. Tästä huolimatta pidimme tavoitteen kirkkaana mielessä, ja työtä tehtiin positiivisella otteella. Tutkimuksen tekemiseen käytettiin aikaa suhteellisen paljon opintopisteisiin nähden, mutta tästä huolimatta yöunia ei menetetty työn vuoksi.

Tämän tutkimuksen tekeminen opetti meille molemmille paljon uutta pysyväissuostumuksista ja niiden käytöstä, vaikka niitä käsiteltiinkin työharjoittelujakson aikana paljon. Opinnäytetyö lisäsi molempien näkemystä myös siitä, mihin kaikkeen pysyväissuostumus on hyödyllinen ja mihin se ei sovellu. Tämän lisäksi opinnäytetyö lisäsi tietämystämme vahingontekorikoksista ja vahvisti tietämystämme rikosprosessista ja esitutkintalaista.

Tämä tutkimuksen alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin saatiin tutkimuksen aikana riittävän kattavat vastaukset. Tutkimuskysymyksiin saatujen vastausten pohjalta tutkimusta onnistuttiin suuntaamaan

ja rajaamaan tarkoituksenmukaisesti niin, että tutkimuksen tuloksena syntyneestä produktista saatiin mahdollisimman käytännöllinen ja käyttökelpoinen.

Tätä tutkimusta tehdessä huomasimme, ettei pysyväissuostumusta ole käsitelty juurikaan liikennevahinkojen tai liikennerikosten osalta. Haastattelumme perusteella tällaiselle tutkimukselle saattaisi olla tarvetta. Liikennevahingoissa haastateltavat kokivat, että pysyväissuostumuksesta olisi myös hyötyä, ja niitä muutama kappale löytyykin sekä Sisä-Suomen että Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksilta. Tässä tutkimuksessa pysyväissuostumus liikennevahingoissa oli rajattu kokonaan pois, eikä sitä käsitelty lainkaan. Tulevaisuudessa joku toivottavasti tarttuu tähän aiheeseen ja tutkii sitä tarkemmin.

LÄHTEET

- Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Alma Talent.
- Frände, D. & Matikkala, J. & Tapani, J. & Tolvanen, M. & Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2014: Keskeiset rikokset. Helsinki, Edita.
- Hakala, J. 2004: Opinnäyteopas Ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus.
- HE 66/1988. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- Helminen, K. 2007: Rikosprosessioikeutta poliisiopiskelijoille. Helsinki, Edita Prima.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997: Tutki ja Kirjoita. Helsinki, Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus.
- Honkasalo, B. 1964: Suomen rikosoikeus. Erityinen osa. Ensimmäisen osan toinen jakso. Varallisuusrikokset. Hämeenlinna.
- Kananen, J. 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.
- Keränen, S. 2022: Ilkivalta riivaa bussipysäkkejä Helsingin nukkumalähiöissä – "Korjauskulut jopa tuhansia euroja". Luettavissa: <https://www.apu.fi/artikkelit/korjauskulut-jopa-tuhansia-euroja>. Luettu 24.1.2023.
- Kiviranta, A. & Kosonen, P. 2020: Anastusilmoitus ja pysyväissuostumus -lomake. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö.
- Lawson, F. 2020: Poliiseilta huolestuttava viesti: työn kiire on lisääntynyt – tällaiset rikokset saattavat jäädä kokonaan tutkimatta. Luettavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006421696.html>. Luettu 8.2.2023.
- Mattila, T. 2019: Asianomistajan pysyväissuostumuslomake varkaus- ja näpistysrikoksia varten. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö.
- Oikeuskäsittely - Poliisi. Poliisin internetsivut. Luettavissa: <https://poliisi.fi/oikeuskasittely>. Luettu 10.2.2023.

Peräkylä, H. & Mäkinen, J. 2020: Asianomistajien pysyväissuostumukset Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö.

Poliisihallitus, 2019: Sakkokäsikirjan yleinen osa. Luettavissa: <https://docplayer.fi/153189984-Kasikirja-rangaistusten-maaraamiseksi-sakon-ja-rikesakon-maaraamisesta-annetun-lain-mukaisessa-sakkomenettelyssa-osa-i-yleinen-osa-poliisihallitus.html>. Luettu 14.2.2023.

Pörsti, T. 2018: Omaisuusrikosten monet muodot – Omaisuusrikoksiin liittyvä sanasto. Luettavissa: <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-2-2018/omaisuusrikosten-monet-muodot-omaisuusrikoksiin-liittyva-sanasto/>. Luettu 24.1.2023.

Rantaeskola, S. 2014: Esitutkinalaki – kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, S. 2022: Rikos ja rikosprosessi. Sastamala, Warelia.

Rikoksen tutkinta, poliisin internetsivu. Luettavissa: <https://poliisi.fi/rikoksen-tutkinta>. Luettu 5.10.2022.

Saario, M. 2018: Myymälävarkauksien yhtenäistetty ilmoitusmalli. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö.

Salminen, P. 2021: Rikosten tunnusmerkitöt, verkkoluento vahingonteoista. Polamk.

SPJL:n mediatiedote, 2023: SPJL:n jäsenkysely: Uupunut henkilöstö ja heikentynyt sisäinen turvallisuus ovat huono yhdistelmä, 2023. Luettavissa: https://www.spjl.fi/liitto/ajankohtaista/uutiset/spjl_n_jasenkyseley_uupunut_henkilosto_ja_heikentynyt_sisainen_turvallisuus_ovat_huono_yhdistelma.5421.news. Luettu 8.2.2023.

Syyttäjälaitos - Rikosasioiden sovittelu. <https://syyttajalaitos.fi/rikosasioiden-sovittelu>. Luettu 10.2.2023.

Tiihonen, O. 2021: Rakennuksia on töhritty entistä enemmän korona-aikana: Puhdistus maksaa tuhansia euroja – tästä syystä se kannattaa tehdä heti. Luettavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/rakennuksia-on-tohritty-entista-enemman-korona-aikana-puhdistus-maksaa-tuhansia-euroja-tasta-syysta-se-kannattaa-tehda-heti/8229060>. Luettu 24.1.2023.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki, Tammi.

Vilka, H. 2021: Tutki ja Kehitä. Jyväskylä, PS-kustannus.

Vuorenpää, M. & Helenius, D. & Hietanen-Kunwald, P. & Hupli, T. & Koulu, R. & Lappalainen, J. & Lindfors, H. & Niemi, J. & Rautio, J. & Saranpää, T. & Turunen, S. & Virolainen, J. 2021: Prosessi-oikeus. Helsinki, Alma Talent.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun kysymykset.

Liite 2. Liite rikosilmoitukseen vahingontekorikoksissa.

LIITE 1. Teemahaastattelun kysymykset.

1. Kerro omin sanoin pysyväissuostumuksista.
 - a. Mitä asianomistajan pysyväissuostumuksella tarkoitetaan?
 - b. Mihin lakiin ja asetuksiin pysyväissuostumukset perustuvat?
 - c. Onko pysyväissuostumuksista olemassa ohjeistusta?
2. Mitä oleellista tietoa pysyväissuostumuksista yleensä löytyy ja mikä oleellinen tieto niistä jää puuttumaan?
 - a. Ovatko nykyiset pysyväissuostumukset helppoja tulkita?
3. Missä rikosnimikkeissä olet hyödyntänyt pysyväissuostumuksia?
 - a. Missä kaikissa rikosnimikkeissä pysyväissuostumusta voisi hyödyntää?
 - b. Mitä eri rikosnimikkeiden pysyväissuostumuksista tulisi löytyä, että ne olisivat käyttökelpoisia?
4. Kerro pysyväissuostumusten prosessista.
 - a. Kuka vastaa asemallasi / laitoksellasi pysyväissuostumusten käytöstä / käyttöön-otosta?
 - b. Miten asemallasi / laitoksellasi seurataan pysyväissuostumusten ajantasaisuutta?
5. Vapaa pohdinta pysyväissuostumuksista

LIITE 2. LIITE RIKOSILMOITUKSEEN VAHINGONTEKORIKOKSISSA

Asianomistajan tiedot

- Luonnollinen henkilö

Nimi: _____

- Yhteystiedot ilmoitettu rikosilmoituksessa

- Oikeushenkilö

Oikeushenkilön nimi: _____

Edustajan nimi: _____

- Yhteystiedot ilmoitettu rikosilmoituksessa

Vaatimukset ja suostumukset

Vaadin rangaistusta:

- Kyllä
 Ei

Suostun sakkomenettelyyn:

- Kyllä
 Ei

Suostun kirjalliseen menettelyyn:

- Kyllä
 Ei

Suostun sovitteluun:

- Kyllä
 Ei

Vahingoitettu omaisuus on vakuutettu:

- Kyllä
 Vakuutusyhtiö: _____
 Omavastuuosuus: _____
 Ei

Vaadin korvausta:

- Kyllä
 Pyydän syyttäjää ajamaan korvausvaatimustani
 Ajan korvausvaatimukseni itse
 Vaatimus eritelty tapahtuman kuvauksessa
 Vaatimus selviää myöhemmin: _____
 Vaatimus ilmoitettu muutoin, miten: _____
 Ei

Valokuvat tai kameratallenteet teosta

Vahingonteosta valokuvat:

- Kyllä
 - Kuvat toimitettu rikosilmoituksen yhteydessä
 - Kuvat saatavilla muutoin, miten: _____
- Ei

Vahingonteosta valvontakameratallenne:

- Kyllä
 - Tallenne toimitettu rikosilmoituksen yhteydessä
 - Tallenne saatavilla muutoin, miten: _____
- Ei

Tapahntuman kuvaus:

- Olen ilmoittanut tässä liitteessä kaiken, mitä tiedän asiasta

Päivämäärä: _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

OHJEET LOMAKKEEN TÄYTTÄMISEEN

Asianomistajan tiedot

Valitse liitteessä luonnollinen henkilö, mikäli vahingonteko on kohdistunut yksityiseen omaisuuteen. Mikäli vahingonteko on kohdistunut esimerkiksi yrityksen omaisuuteen, asianomistaja on oikeushenkilö. Täytä nimi tai oikeushenkilön nimi sekä edustajan nimi asianmukaisesti. Ilmoita muut yhteystiedot (henkilötunnukset, puhelinnumero, sähköpostiosoite ym.) rikosilmoituksessa.

Vaatimukset ja suostumukset

Vaadin rangaistusta:

Poliisi ei voi tutkia asianomistajarikosta, mikäli asianomistaja ei vaadi rangaistusta. Vahingonteko sekä lievä vahingonteko ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Mikäli vaadit teosta rangaistusta, valitse kohta ”vaadin rangaistusta”. Mikäli et vaadi rangaistusta, rangaistusvaatimusta samasta rikoksesta ei voi esittää enää uudelleen.

Suostun sakkomenettelyyn:

Sakkomenettelyssä voidaan ratkaista yksinkertaisia ja selviä rikosasioita, joista on säädetty enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Lievä vahingonteko soveltuu sakkomenettelyyn. Sakkomenettelyssä tulee huomioida se, että vahingonkorvausvaatimusta ei voida käsitellä sakkomenettelyn yhteydessä. Sakkomenettely vaatii suostumuksen sekä asianomistajalta että rikoksesta epäillyltä.

Suostun kirjalliseen menettelyyn:

Kirjallisessa menettelyssä rikosasia voidaan ratkaista pelkästään kirjallisen aineiston perusteella, jolloin asiasta ei järjestetä suullista oikeudenkäyntiä, jossa asianomistaja ja rikoksesta epäilty olisivat paikalla. Tuomari ratkaisee asian näin ollen pelkästään kirjallisen aineiston perusteella. Kirjallinen menettely vaatii suostumuksen sekä asianomistajalta että rikoksesta epäillyltä.

Suostun sovitteluun:

Rikosasioita voidaan sovittaa maksuttomasti silloin, kun rikoksen asianomistaja ja rikoksen tekijä molemmat siihen suostuvat. Sovittelussa käsitellään asianomistajalle aiheutuneita henkisiä sekä aineellisia kuluja ja pyritään löytämään ratkaisu niiden hyvittämiseksi.

Vahingoitettu omaisuus on vakuutettu:

Mikäli sinulla on vakuutus, joka kattaa vahingoitetun omaisuuden, valitse kohta ”kyllä”. Listaa alla oleviin kenttiin vakuutusyhtiö, sekä mikäli vakuutuksessa on omavastuuosuus, osuuden määrä. Mikäli omaisuutta ei ole vakuutettu, valitse kohta ”ei”.

Vaadin korvausta:

Asianomistaja voi vaatia korvausta hänelle rikoksella aiheutetusta vahingosta. Vahingontekorikoksissa aiheutuu lähtökohtaisesti aina esinevahinkoa. Asianomistaja voi pyytää syyttäjää ajamaan korvausvaatimustaan tai ajaa korvausvaatimustaan oikeudessa itse. Voit eritellä korvausvaatimuksen tämän liitteen tapahtuman kuvaus -kohdassa, tai toimittaa siitä erillisen liitteen. Mikäli vaatimus selviää myöhemmin, ilmoita vaatimuksen selviämisen arvioitu päivämäärä.

Valokuvat tai kameratallenteet teosta

Vahingonteosta valokuvat:

Tapahtunut vahingonteko on oleellista kuvata, ja toimittaa kuvat poliisille esitutkintaa varten. Kuvat toimivat näyttönä tapahtuneesta vahingonteosta. Voit liittää kuvat rikosilmoituksen yhteyteen, tai toimittaa ne poliisille muutoin.

Vahingonteosta valvontakameratallenne:

Mikäli sinulla on valvontakameratallenne tapahtuneesta vahingonteosta, on se oleellista toimittaa poliisille esitutkintaa varten. Voit liittää tallenteet rikosilmoituksen yhteyteen, tai toimittaa ne poliisille muutoin.

Tapahtuman kuvaus:

Tapahtuman kuvaus -kohdassa ilmoita kaikki muut tiedot, mitä tiedät tapahtumasta. Oleellisia tietoja on muun muassa tekoaika, tekopaikka, teon kohde, miten teko on tehty ja mitä vahinkoa sillä on aiheutettu (mitä, missä, milloin). Aina asianomistajalla ei ole kaikkia seikkoja tiedossaan, jolloin voit ilmoittaa muun muassa, milloin teon kohde on viimeksi havaittu ehjänä ja milloin havainto vahingoittumisesta tehtiin. Tapahtuman kuvaus -kohdassa voit myös eritellä teosta aiheutuneet kustannukset ja korvausvaatimuksen. Mikäli olet ilmoittanut tässä liitteessä kaiken, mitä tiedät asiasta, valitse tapahtuman kuvaus -kentän alla oleva kohta.

Esitutkintalain 7:2 § mukaan asianomistaja, jolla ilmeisesti ei ole tutkittavaa asiaa selventäviä tietoja, voidaan jättää esitutkinnassa kuulustelematta, jos hän on rikosilmoituksen tehdessään tai muussa yhteydessä ilmoittanut syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat.